

Tartu Ülikool
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**SIIRDEÜHISKONNA „VÕITJAD“ JA INFOÜHISKONNA „VÕITJAD“:
KAPITALIDE JAOTUMINE NING MEEDIAKASUTUS**

Bakalaureusetöö (8 AP)

Sven Paulus
Juhendaja: prof. **Marju Lauristin**

Tartu
2007

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILINE OSA	6
1.1. Kapitalide süsteem	6
1.2.1. Kultuuriline kapital	7
1.2.2. Sotsiaalne kapital	8
1.3. Internet kapitalide kogumise vahendina	10
2. EMPIIRILINE OSA.....	13
2.1. Metoodika	13
2.2. Analüüsi alused.....	13
3. ANALÜÜSI TULEMUSED.....	15
3.1. Sotsiaal-demograafilise tausta ja elulaadi arengud aastail 2002-2005	16
3.2. Noorte ja keskealiste kapitalid üldiselt 2005 aastal	19
3.3. Kapitalide koondprofiil ja areng 2002-2005.....	22
3.4. Kapitaliklastrite kirjeldus ja analüüs.....	24
3.4.1. Klastritüüpide koondportreed	27
3.4.2. Klastritüüpide koondportreed noorte ning keskealiste vanuserühmas.....	33
DISKUSSIOON.....	39
KOKKUVÕTE	46
KASUTATUD KIRJANDUS.....	48
LISAD.....	49

SISSEJUHATUS

Eesti meediamaastik ning meie elanike meediakasutus on 21. sajandi alguses hoogsalt arenenud. Juurde on tulnud rida ajakirjandusväljaandeid, internetis koguvad üha suuremat populaarsust mitmesugused uudisteportaalid ning meediat võib tarbida kasvõi mobiiltelefoni vahendusel.

Samuti on Eesti ühiskond mõne viimase aasta kestel kogenud olulisi murranguid. 2004. aasta kevadel liitusime NATO ja Euroopa Liiduga, mis tähendas nn üleminekuühiskonnast lahkumist. Uus olukord on kaasa toonud hooga majanduskasvu ning tarbimise, sealhulgas teisenenud meediatarbimise. Ometi on vaieldav, kas Eesti ühiskond on praeguseks jõudnud sarnaselt vanadele Euroopa Liidu riikidele post-materialismi, post-modernismi ja heaoluühiskonda. Pigem käib ühiskonnas veel oma näo ja identiteedi otsing, on vajadus teadvustada, kes me oleme ja millistena Euroopasse kuulume.

Samas võib täie kindlusega väita, et me oleme jõudnud infoühiskonda – sellisesse ühiskonnakorraldusse, kus peamiseks eeliseks kõigil ühiskonnas olevatel väljadel on info, selle allikatele ligipääsemine ja oskuslik info kasutamine.

Arengujärgus oleva Eesti kui infoühiskonna paremaks mõistmiseks on mõttekas vaadata, kuidas siinsed elanikud infot kasutavad, milliseid allikaid nad selle hankimiseks kasutavad ja kas nn uus meedia hakkab traditsiooniliselt meedialt leiba käest võtma. Eelkõige on aga oluline teada, mis tingib inimeste erineva meediakasutuse ning sestap tuleb uurida meediatarbivate kapitalite – niihästi majanduslikku, sotsiaalset kui ka kultuurilist. Võib väita, et majanduslik kapital võimaldab eelkõige ligipääsu kommunikatsioonivahenditele ja seeläbi meediale. Kultuuriline kapital aga aitab paremini mõista, mõtestada ja kasutada meedia poolt pakutavat. Sotsiaalne kapital jällegi mängib olulist rolli meedia poolt pakutava usaldamise juures ja omal moel aitab meedia sotsiaalset kapitali kasvatada, taastoota.

Eesti iseseisvuse taastamise juures tekkinud võimaluste paljususes said eelmise kümnendi alguses endi kätte parima positsiooni nii tööturul kui ka poliitilisel väljal tollased noored. Nõukogude süsteemi kokkuvarisemise järel oli just noortel võimalik kiiresti muutustega kohaneda, sest neid kammitseisid nõukogude korra ajal välja kujunenud tavad, normid ja suhtevõrgustikud palju vähem. Neil oli võimalik alustada nn puhtalt lehelt, et üles ehitada oma karjäär ja meie vabariik. Seda, praeguseks nooremasse keskikka jõudnute põlvkonda on nimetatud üsna üksmeelselt võitjate põlvkonnaks. Nemad on ka suures

osas vastutavad nende otsuste eest, mida üleminekuühiskonnas tuli langetada. Sestap võib neid eelkõige pidada siirdeühiskonna võitjateks.

Uus sajand on aga kaasa toonud infoühiskonna ja sarnaselt möödunud dekaadi tormilistele arengutele on uue olukorra väljakutsed kõige paremini vastu võtnud meie tänased noored. Nende seas on kõige suurem internetikasutajate hulk – info ja kommunikatsioon laiemalt aga liigub tänapäeval üha enam just interneti kaudu ning nn digitaalne kirjaoskus annab infoühiskonnas kätte ilmsed eelised. Samuti võib väita, et praegused noored on infoühiskonna poolt pakutava tehnoloogia ning sisuga jõudnud kohaneda kiiremini, kui vanemad inimesed. Ilmselt on seejuures oma rolli mängimas nende parem majanduslik olukord, kuna tänaste noorte vanemad on valmis rohkem panustama järeltuleva põlvkonna heaolusse, eelkõige materiaalsel laadi heaolusse. Eelnevat arvesse võttes võib tänaseid Eesti noori pidada infoühiskonna võitjateks.

Siinses bakalaureusetöös tuleb vaatluse alla keskealiste ehk üleminekuühiskonna võitjate ja noorte ehk infoühiskonna võitjate elavik ning seejuures on tegu longituuduurimusega, kus võrreldakse antud vanuserühmades kolme aasta kestel toimunud muutusi.

Käesolev bakalaureusetöö on järjeks kahele eelnevale seminaritööle. Esimene, 2003. aasta kevadel kaitstud seminaritöö, mis kandis nime „Bourdieu kapitalid ja Eesti noorte internetikasutus“ keskendus peamiselt teoreetilise ja kontekstuaalse aluspinna ettevalmistamisele. Teoreetilise poole pealt kirjeldasin prantsuse sotsioloogi Pierre Bourdieu kapitalide süsteemi. Lisaks selgus, et Bourdieu kapitalide määratlused kehtivad mitmete teoretikute arvates ka internetis. Uurimuse kontekstuaalses pooles andsin ülevaate mujal maailmas läbiviidud uurimustest, mis käsitlesid noori ja nende internetikasutust ning samuti kapitalide levikut ja tootmist võrgukeskkonnas.

Teises, 2007. aasta alguses kaitstud seminaritöös „Bourdieu kapitalid ja Eesti noorte ning keskealiste internetikasutus“ aga kirjutasin lähemalt lahti Bourdieu peamised kontseptsioonid ning lahkasin tema kapitalide süsteeme. Samuti võrdlesin, kuidas on eelkõige sotsiaalset kapitali oma töödes mõistnud teoretikud nagu Putnam, Coleman, Portes ja teised. Selle seminaritöö empiirilisel poolel aga analüüsisin uurimuse „Mina. Maailm. Meedia“ (edaspidi MeeMa) 2002. aasta küsitlustulemuste põhjal Eesti noorte ja keskealiste kapitaliprofiile ning mõlema vanuserühma internetikasutust. Seminaritöö põhjal koorusid noorte ja keskealiste niihästi kapitalide kui ka interneti kasutamise põhjal välja üsna mitmed olulised erinevused.

Antud bakalaureusetöös jätkan samal teemal ning võtan vaatluse alla needsamad noored ja keskealised, ent tuginen nüüd juba uurimuse „Mina. Maailm. Meedia” 2005. aastal läbiviidud küsitluse tulemustele. Kolme aastaga on eeldatavalt toimunud mõlemas vanuserühmas ja nende meediakasutuses mõningad arengud, mida võrdlen 2002. aasta tulemustega. Nõnda moodustub omamoodi longituuduurimus, kuna seminaritöö 15-21 aastased noored olid aastaks 2005 jõudnud ikka vahemikus 18-24 ning 30-44 aastased keskealised vastavalt vanusesse 33-47 eluaastat. Valimi suurus MeeMa küsitluses oli mõlemil aastal sisuliselt sama, seega peaks bakalaureusetöö andma võrreldava pildi niihästi kahe põlvkonna näost kui ka välja tooma kolme aastaga toimunud muutused.

Töös püüan vastust leida sellele, kas erinev kapitaliseerituse aste tingib ka erineva meedia- ning internetikasutuse. Samuti huvitun sellest, kas selle tulemusel, et kolme aastaga on keskealiste seas internetikasutajaid tunduvalt juurde tulnud, on vähenenud vahed noorte ja keskealiste meediakasutuses. Kui seminaritöös oli noorte enesehinnang vahest põhjendamatult kõrge ning nende sotsiaalse kapitali tase, arvestades ilmselt nende noorust, üsna madal, siis võib samuti eeldada, et kolme aastaga on noored muutunud täiskasvanulikumaks.

Kuna kaks eelmist seminaritööd avasid üsna põhjalikult eelkõige Pierre Bourdieu teorial põhinevat kapitalide süsteemi, siis võtan käesolevas töös selle süsteemi veelkord, kuid lühemalt kokku. Seejärel seon töö empiirilises osas kapitalid ning MeeMa uurimuse küsimused. Bakalaureusetöö analüütilises osas aga vaatlen läbi kvantitatiivse andmeanalüüsi antud töö peamisi uurimisküsimusi ehk noorte ja keskealiste kapitalide arengut, nende elulaadi ja internetikasutuse arengut ning lõppeks nende meediakasutust ja hoiakuid.

1. TEOREETILINE OSA

1.1. Kapitalide süsteem

Alljärgnevalt kirjeldan lühidalt kapitalide süsteemi, milles tuginen peamiselt prantsuse sotsioloogi **Pierre Bourdieu** teooriale. Tema poolt kirjeldatud kapitalide süsteem jõudis inglisekeelsesse teadusmaailma 1986. aastal ning on hiljem laiemalt omaks võetud. Selle loomise vajadust põhjendas Bourdieu vajadusega vaadelda indiviide kirjeldavaid karakteristikuid laiemalt kui pelgalt majandusdiskursusesse kätketuna, mis redutseeris ning arvutas inimkapitali alla kuuluva koheselt ümber rahaks.

Bourdieu mõistab kaasaegset ühiskonda struktureeritud väljade kogumina, millest igaühel on oma allväljad, kus omakorda toimivad indiviidid püüavad saavutada paremat positsiooni. Relvadeks positsiooni saavutamisel on aga erinevad kapitalid, millest peamiseks võib pidada **majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali**. Kapitali ennast mõistis Bourdieu aja jooksul ladestunud tööna. Kolme kapitaliliigi üle valitseb omamoodi metakapitalina sümboolne või ka sümboliline kapital. (Paulus: 2007)

Sümboolne kapital võib olla ükskõik milline omadus (mis tahes liiki, kas füüsiline, majanduslik, kultuuriline või sotsiaalne kapital), kui seda tajuvad sotsiaalsed agendid, kelle tajukategooriad võimaldavad seda ära tunda (märgata) ja tunnustada, omistada talle väärtust. Täpsemalt öeldes on see kuju, mille omandab mis tahes kapitaliliik, kui seda tajutakse läbi tajukategooriate, mis on selle kapitaliliigi jaotusstruktuuri sissekirjutatud jaotuste või vastandite inkorporeerimise tulemus (näiteks tugev/nõrk, suur/väike, rikas/vaene, haritud/harimatu.) (Bourdieu: 2003, Paulus: 2007 kaudu)

Kapital, mis oma objektiveeritud või sisestunud vormides nõuab kogunemisaega ning mis võimaliku võimena saada kasu ja end samasel või laiemal kujul taastoota sisaldab kalduvust endana püsida, on jõud, mis sisaldub asjade objektiivsuses, nii et kõik ei ole ühtviisi võimalik või võimatu (inerts). Ja kapitali erinevate liikide ja alaliikide jaotuse struktuur antud hetkel esindab sotsiaalse maailma sisemist olemust, st. maailma tegelikkuses sisalduvat piirangukogumit, mis valitseb maailma toimimist vastupidaval viisil, määrates tegevuste õnnestumisvõimalused. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Sõltuvalt väljast, millel ta toimib, ja rohkem või vähem kulukate muunduste hinnaga, mis on tema tõhususe eelduseks antud väljal, võib kapital esineda kolmes põhilises rüüs: **majanduskapitalina**, mis on kohe ja otseselt rahaks teisendatav ja võib olla institutsionaliseeritud omandiõiguse vormis, **kultuurilise kapitalina**, mis on kindlatel tingimustel teisendatav majanduskapitaliks ja võib olla institutsionaliseeritud hariduslike kvalifikatsioonide vormis ning **sotsiaalse kapitalina**, mis moodustub sotsiaalsetest kohustustest (“sidemetest”), mis on teatud tingimustes teisendatav majanduskapitaliks ja võib olla institutsionaliseeritud aadlitiitli vormis. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Nimetatud kolm peamist kapitali ei esine üksteisest eraldatuna, iga indiviid omab kõiki neid kasvõi minimaalsel hulgal, teatud tingimustel võivad kapitalid aga muutuda teineteiseks. Näiteks majandusliku kapitali investeerimisel raamatutesse võib agent panustada oma kultuurilise kapitali tõstmisesse. Teisalt sotsiaalse kapitali olemasolu võib tähendada tutvuste läbi paremale tööle saamist ja see omakorda majandusliku kapitali tõusu. (Paulus: 2007)

Siiski ei pääse Bourdieu kaasaegses turumajandusel põhinevas maailmas majanduskapitali fundamentaalsusest, mis aga ei tähenda, et see oleks tema kapitalide süsteemis monopoolseks jõuks.

Erinevaid kapitaliliike võib tuletada ainelisest kapitalist, kuid ainult suurema või väikese muundamispingutusega, et toota vastaval väljal tõhusat võimutüüpi. Mõne kauba ostmine võib olla lihtne, aga näiteks suhetesse investeerimine nõuab lisaks vahenditele ka oma aja ja energia kulutamist. Samuti on sotsiaalse kapitali tootmine ja vahetus ainelisest läbipaistmatum. Teised kapitalid, mille juured ulatuvad ainelisse ja mis on seega ainelise kapitali peitekujud, saavutavad oma kõige spetsiifilisema mõju vaid selles ulatuses, palju nad suudavad varjata, et majanduskapitalid on nende allikas. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

1.2.1. Kultuuriline kapital

Kultuuriline kapital võib eksisteerida kolmes vormis: indiviidis **kehastununa** ehk vaimu ja keha pika-aegsete dispositsioonide vormina; **objektiviseerituna** tema poolt omandatud kultuurilistes kaupades (inimese raamatud, instrumendid, masinad või maalid jne); ja **institutsionaliseerituna** (näiteks akadeemilise kraadi või diplomina). (Paulus: 2003)

Kehastunud seisund – enamikku kultuurilise kapitali omadustest võib tuletada tõigast, et oma põhimises seisundis on see seotud kehaga ja eeldab kehastumust ning on seotud eelkõige inimese vaimus ehk mõistuses olevaga. Kultuurilise kapitali akumulatsioon kehastunud seisundis ehk selles, mida kutsutakse

kultuuriks, kultivatsiooniks või *Bildung*'iks eeldab kehastumise protsessi, inkorporeerimist, mis omakorda nõuab tööd ning aega, mida indiviid peab ise personaalselt kapitali kogumiseks investeerima ehk kulutama. Kehastunud kapital so väline rikkus, mis on konverteeritud persooni terviklikuks osaks, tema habitusse, pole otsekoheselt ülekantav (nagu raha, omandiõigus või isegi aadlitiitel) ega ka kingitav, seda ei saa osta ega vahetada. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Objektiviseerunud seisund – selles seisundis oleval kultuurilisel kapitalil on rida omadusi, mida saab defineerida ainult suhte sama kapitali kehastunud seisundiga. Selles seisundis olev kultuuriline kapital on rida materiaalseid objekte (nagu näiteks kirjutised, maalid, monumendid jne), mis oma materiaalsuses on sama hästi ülekantavad nagu majanduslik kapital. Seega kultuurilisi kaupu võib omandada nii materiaalselt, mis eeldab majandusliku kapitali olemasolu, kui ka sümboolselt, mis jällegi eeldab kultuurilist kapitali. Materiaalsete väärtuste omandamiseks piisab niisiis majanduslikust kapitalist, nende õigeks tarvitamiseks (funktsioonid ja põhimõtted, mis neisse objektidesse on „sisse kirjutatud“) aga peab omama ligipääsu kehastunud kultuurilisele kapitalile ehk nn. oskusteabele. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Institutsionaliseerunud seisund – see on näiteks kultuurilise kapitali objektiviseerimine akadeemilise kvalifikatsiooni vormis, mis on teatud moel kehastunud kultuurilise kapitali nominatiivne ehk deklaratiivne väljendus (ning võib olla ühtlasi ka sümboolne materiaalne objekt, nagu diplom). Akadeemilist kvalifikatsiooni kandev diplom kui teatav kultuurilise kompetentsuse sertifikaat kinnitab, et selle kandja näol on tegu teatavasse staatusesse jõudnuga, sotsiaalselt kompetentse isikuga. Samas võib toosama tiitel ehk diplom olla kaude ümber konverteeritav majanduslikuks kapitaliks (ehk vastav kvalifikatsioon tagab indiviidi töökohal ka vastava palgaastmestiku). (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Kultuurilise kapitali üheks edasiandmise kohaks on perekond, mis kaasajal üha enam soovides säilitada oma kättevõidetud positsiooni, näeb kultuurilise kapitali kogumiskohana mainekaid koole, kus Bourdieu meelet toimub erinevuste pidev taastootmine. (Paulus: 2007)

1.2.2 Sotsiaalne kapital

Sotsiaalne kapital tähendab kogumit tegelikke või võimalikke vahendeid, mis on seotud vastastikuse tuntuse ja tunnustamise suhtevõrgustiku omamisega ehk teisisõnu, liikmelisusega rühmas. Rühm annab liikmetele kollektiivse kapitali osaku, usaldus- ja tunnustusveksli. Loomulikult on isendil üldjuhul taolisi rühmi palju. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Rühmasuhted võivad seisneda üksnes vahetustes (ainelised ja sümboolsed), aga olla seotud ka ühiste märkide (näiteks ühise nime) ja pühitsusriituse kaudu. Vahetus muudab vahetatud asjad tunnustuse märkideks ja vastastike ja kõnesoleva rühma ületunnustamise kaudu taastoodab rühma, samal ajal taaskinnitades rühma piire. Sotsiaalset kapitali tootvaid vahetusi iseloomustab avalik keeldumine arvestustest ja tagatistest. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Isendi sotsiaalne kapital sõltub võimalikust kasutatavast (mobiliseeritavast) suhtevõrgustikust ja suhete kaudu mobiliseeritavate isikute kapitalide (aineliste, kultuuriliste, sümboolsete) ulatusest.

Suhtevõrgustik on investeerimisstrateegiate tulemus, olgu need isiklikud või kollektiiviga seotud, teadlikud või teadvustamata. Sotsiaalse kapitali (taas)tootmine eeldab lakkamatut sotsiaalset pingutust, pidevaid vahetusi, milles tunnustust lõputult kinnitatakse ja taaskinnitatakse. See eeldab raha ja energiat ning on mõeldamatu ja tulutu, kui isend ei investeeeri erilistesse pädevustesse (teadmised sugulussuhetest ja tegelikest suhetest, oskus suhteid kasutada jne.) ning pole omandanud kalduvust omandada ja säilitada seda pädevust, mis on ühtlasi sotsiaalse kapitali olemuslik osa. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Sotsiaalse kapitali suurusega koos tõuseb tema edasise kogumise ja säilitamise tulusus.

Kontsentreerumisest tuleneb paljundajaefekt. Tuntud vanemate lastel või kuulsatel inimestel on palju kergem sidemeid luua ja neid teab rohkem inimesi, kui nad ise tunnevad. Samas on iga kapitali taastootmise strateegia ühtlasi legitimeerimisstrateegia, sest kapitaliomanduse suvalisus on kõige enam küsimuse all just ülemineku, näiteks pärimise ajal. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

Erinevat liiki kapitalid on enamasti tihedasti läbipõimunud ja nende hulk igas indiviidi puhul on erinev, kuigi näiteks kogu kehastunud seisundis kultuurilist kapitali on raske, kui mitte võimatu mõõta. Samuti on kapitalide vahel võimalik konverteerimine, ühe kapitali vahetamine teiseks, näiteks raha paigutamine haridusse, et sealt saada kompetentsi alusel taastoota majanduslikku kapitali. (Paulus: 2007)

Energia jäävuse põhimõtte alusel tuleb ühe ala võidud teiste arvelt katta. Arvestada tuleb ka ülekandekulusid. Erinevaid kapitalitüüpe võib eristada nende ülekantavuse (taastootmise) järgi. Kõik, mis varjab majanduslikku tahku (alust), kaldub ühtlasi kaotusi (kulusid) suurendama. Sotsiaalse kapitali puhul on ebaadekvaatse tagasiside risk, insitutsionaliseeritud kultuuriline kapital (diplom) polegi ülekantav. (Bourdieu: 1986, Kalev: 2002 kaudu)

1.3. Internet kapitalide kogumise vahendina

Sotsiaalsest kapitalist ja selle allakäigust eelkõige USA-s on palju kirjutanud ühiskonnateadlane **Robert Putnam**. Võttes aluseks pikaajalised küsitlustulemused, selgitas ta välja, et Ameerika Ühendriikide sotsiaalne kapital on 20. sajandi vältel märkimisväärselt kahanenud. Inimeste kuulumine mitmesugustesse ühendustesse ja osavõtt kodanikuühiskonna erinevatest tahkudest hakkas alla käima Putnami (2007) meelest pärast II maailmasõda.

Sotsiaalse kapitali kokkukuivamise neli peamist põhjust on Putnami arvates lihtsalt põlvkondade vahetumine – vanaemade-vanaisade ja pärast II maailmasõda sündinute elulaad oli lihtsalt teistsugune. Teise põhjusena tingis kapitali allakäigu inimeste pikem tööaeg ja nn karjääriperede teke, mis röövis kodanikualgatustes kaasalöömiseks vaba aja. Kolmanda põhjusena näeb ta suurlinnastumist, mis tekitas pikemad vahemaad kodu ning töökoha vahel ja sellest tingitud autostumine röövis samuti aega, mida muidu oleks ehk veedetud kogukonnaga. Neljandaks põhjuseks peab Putnam aga televisiooni võidukäiku, mis muutis inimeste elulaadi üsna põhjalikult. (Putnam: 2007)

Eesti praegust konteksti arvestades võime ilmselt eeldada, et meiegi sotsiaalne kapital on tegemas mõningast allakäiku, sest Putnami poolt väljapakutud kolm viimast põhjust on tänases Eestis vägagi esiplaanil. Samas tahaks loota, et kogukonnaga näost-näkku suhtlust hakkab ehk asendada internetisuhtlus, mis on populaarne just noorema generatsiooni seas.

Ka Suurbritannia sotsioloog **Nan Lin**, kes on uurinud sotsiaalset kapitali ning käsitlust edasi arendanud, vaatleb 1990. aastate lõpus toimunud arvuti- ning Internetikasutuse hüppelist tõusu terves maailmas. Võrreldes kübervõrgustike dramaatilist kasvu ning Putnami väidet sotsiaalse kapitali allakäigust USA-s viimastel aastakümnetel, leiab Lin, et Putnami teooria ei pea (mitmesuguste kontseptuaalsete ning küsitavate mõõtmistulemuste tõttu) paika, sest kui kübervõrgustikud kannavad edasi sotsiaalset kapitali, siis on teesid sotsiaalse kapitali vähenemisest ebaõiged. Pigem on Lini arvates põhjust uskuda antud kapitali revolutsioonilisse kasvu. (Lin: 1999, Paulus: 2003 kaudu)

Koos suurenevate võimalustega pääseda ligi odavamatele arvutitele ning aega ja ruumi ületava Interneti levikuga oleme me Lini arvates peagi siirdumas uude ajastusse, kus sotsiaalsed võrgustikud esinevad globaalküla vormis. Informatsioonivabadus ja selle suurem kättesaadavus üha suuremale indiviidide arvule aitab kaasa ka demokraatia arengule ja levikule. Samuti on põhjust uskuda, et Internet aitab kaasa globaliseerumist vastustavale neoglobaliseerumisele, kuna muudab arusaamu senistest domineerivatest

tuumikriikidest ja domineeritavatest perifeeriatest. Lisaks peab Lin oluliseks küsida, kas on võimalik, et kübervõrgustikud võivad kaasa tuua murrangu eliitklasside domineerimise ja sotsiaalse kapitali erineva kasulikkuse kohalt, mööndes samas, et käimasolev globaliseerumisprotsess võib minna suunas, kus kübervõrgustikest jäävad ressursside ja tehnoloogiliste oskuste puudumise tõttu välja paljud vähem-arenenud ühiskonnad ning paljude riikide vaesemad inimesed. (Lin: 1999, Paulus: 2003 kaudu)

Kuna uuel ajastul hakkab kübervõrgustikes olev sotsiaalne kapital asendama oma mõju ja tähtsuse poolest isiklikke kapitale, siis on Lini arvates tarvis võrrelda, kuidas kübervõrgustikes osalemine seondub indiviidi elutegevustega küberruumist väljaspool olles. Samuti pakub ta välja terve rea teemasid, mida kübervõrgustikest lähtuvalt tuleks uurida. Näiteks on tarvilik vaadelda osalejate sotsiaal-majanduslikku tausta, selgitamaks välja potentsiaalset sotsiaalset kapitali ehk ressursse, mida erinevad toimijad enesega võrgustikku kaasa võtavad. Samuti tuleb võrgustikke uurida globaliseerumise ja lokaliseerumise kontekstist lähtuvalt, mis tähendab tähelepanu osutamist küberkülade vaheliste sidemete loomisele ja arengule, kuivõrd sotsiaalne kapital laieneb igale nn külaelanikule. Eelkõige tuleb aga seletada, kuidas kübervõrgustikud loovad ja segmenteerivad sotsiaalset kapitali. (Lin: 1999, Paulus: 2003 kaudu)

Liniga sarnast nägemust jagab ka **Hans Pruijt**, kes näeb Internetis eelkõige tasakaalustavat potentsiaali ning väidab, et Internet ongi sotsiaalne kapital. Ka Pruijt vastustab Putnami väidet sotsiaalse kapitali allakäigu kohta, kuna Putnami meelest ei ole küberruumis kohtumine võrdne näost-näkkude kohtumisega. Sellele arvamusele toob Pruijt vastu terve rea uurimusi, mis kinnitavad, et küberruumis toimiv kommunikatsioon aitab kinnistada ja täiendada reaalses elus toimivaid suhteid. Vaadeldes Internetti infrastruktuuriliselt tasandilt leiab Pruijt, et nii Internetil kui ka sotsiaalsel kapitalil on palju ühiseid omadusi. Nõnda iseloomustab Internetti: võrgustiku aspekt, koostöö, vabatahtlik töö, andmine, sotsiaalse käitumise standardid ning tõsiasi, et Internetti ei planeeritud ega kujundatud otseselt kellegi poolt. Interneti varjuküljed on samuti sarnased sotsiaalse kapitali varjukülgedele: väljajätetus, kompromiss avatuse ja usalduse vahel ning destruktiivsete jõudude toetamine. (Pruijt: 2002, Paulus: 2003 kaudu)

Sellelt seisukohalt vaadates on raske mööda pääseda seisukohalt, et Internet on sotsiaalne kapital – esilekerkiv infoühiskond on sigitanud omaenda sotsiaalse kapitali. Sotsiaalne kapital on Interneti hing ning suund, milles võib täheldada selle tasakaalustavat potentsiaali. See ilmneb (Interneti) sisemises suunas saada lahti digitaalsest lõhest ning see on ka seletus Interneti pretsedenditule kasvule maailmas. Juurdepääs Internetile tähendab ka ligipääsu sotsiaalse kapitali kogumile ning selle kogumi väärtus paljuneb eksponentsiaalselt ühes osalejate arvu suurenemisega. Samal ajal nõuab Interneti eetilise

vormel, et selles osalevad organisatsioonid aitaksid ühineda ka teistel organisatsioonidel. (Pruijt: 2002, Paulus: 2003 kaudu)

Putnami väite sotsiaalse kapitali kahanemisest Interneti ajastul seavad kahtluse alla ka **Wellman, Haase, Witte ja Hampton** (2001), kelle uurimus küsib, kas Interneti kommunikatsioonivõimalused suurendavad, kahandavad või toetavad isikutevahelisi kontakte, osalust ja pühendumust kogukonna ees. Toetudes 1998 aastal läbi viidud Internetiküsitlusele, milles osales pea 40 000 inimest, kinnitavad autorid, et Internetis toimuv suhtlus täiendab näost-näkku ja telefoni-suhtlust, ilma seda suurendamata või vähendamata. Siiski on Internetikasutus seotud suureneva osalusega vabatahtlikes organisatsioonides ja poliitikas. Samuti assotsieerub Internetikasutus tugeva *online* kogukonna tundega. Tulemused osutavad, et Internet on suurendamas isikutevahelist ühendatust (*connectivity*), kaasatust organisatsioonidesse ning uusi vorme kogukonnale pühendumiseks. (Paulus: 2003)

Interneti vaid sotsiaalse kapitali aspektist vaadeldes jagavad uurijad Interneti-tegevused kahte ossa:

- a) sotsiaalsed tegevused nagu e-maili saatmine ja jututubades osalemine, mis edendavad suhtlust;
- b) asotsiaalsed tegevused nagu veebis surfimine ja uudiste lugemine. Kui viimane kasutusviis saab valdavaks, võib juhtuda, et Internet eemaldab inimesi ümbritsevast sootsiumist veel enam, kui see televisiooni puhul on võimalik. Suhtlemiseks kasutatav Internet seevastu aitab autorite nägemuses sotsiaalset kapitali ehitada ja säilitada. (Wellman, Haase, Witte, Hampton: 2001, Paulus: 2003 kaudu)

Kolm viimast lähenemist viitavad ilmekalt, et sarnaselt tavaelule on ka internetis võimalik koguda erinevaid kapitale. See globaalne infovõrgustik võimaldab kasutajal hetkega ligi pääseda soovitud informatsioonile, olgu selleks siis uudised, mõni teoreetiline kirjatükk või hoopis multimeediateos. Sestap võime näha interneti kui kultuurilise kapitali kogumise allikat. Läbi suhtlusprogrammide, jututubade ja foorumite on kasutajal võimalus tutvuda uute mõttekaaslastega kasvõi teiselt kontinendilt. Ja lõppeks on Internet paik, kus koguda majanduslikku kapitali – näiteks on igaühel võimalik püsti panna oma e-äri või reklaamida internetis välja enda poolt pakutavaid tooteid ja teenuseid.

Kõigi nende võimaluste ära kasutamiseks on aga tarvis esmalt ligipääsu internetile ehk mõningal määral majanduslikku või siis sotsiaalset kapitali. Samuti kulub veebis ringiliikumisel ära kultuuriline kapital, see tähendab oskus infot otsida ja leida ning eelkõige viimastel aegadel infouputusega seoses esile kerkinud vajadus – ka oskus seda infot adekvaatselt ja kriitiliselt hinnata. Sestap tulebki küsida, milliseid arenguid võib täheldada Eesti noorte ja keskealiste kapitalides ning kuidas kasutavad nad internetis erinevatel väljadel leiduvaid ressursse.

2. EMPIIRILINE OSA

2.1. Metoodika

Antud bakalaureusetöö empiirilisteks materjalideks on 2002. aastal ja 2005. aastal Tartu Ülikooli ajakirjandus- ja kommunikatsiooniosakonna poolt tellitud ja uuringukeskuse Faktum poolt Eestis läbi viidud küsitluse "Mina. Maailm. Meedia" ehk MeeMa andmestik.

Nii eesti kui vene keeles koostatud küsimustik koosnes 2002. aastal kirjalikust ja suulisest osast. Kirjalik küsimustik sisaldas 666 tunnust, mis olid jagatud järgmistesse plokkidesse: hinnangud muutustele; huvid ja väärtused; kontaktid, liikumisvõimalused; huvi teiste maade vastu, elulaad, harjumused, tegevused; osalemine ettevõtluses ja projektides; kultuuriharrastused; keelekasutus; meediakasutus; infokanalid; arvuti ja Internet; elukoht, eluase; sissetulek, materiaalne olukord. Ühtekokku vastas küsitlusele 1470 inimest vanuses 15-74 üle kogu Eesti, tuhatkond vastanuist olid eestlased, ülejäänud pooltuhat teiste rahvuste esindajad. (Lauristin et al 2004, Paulus 2007 kaudu)

MeeMa 2005. aasta ankeet oli eelmisega sarnane, ent küsimustikus oli siis juba 683 küsimust. Lisaks ülalpool mainitutele olid seekord küsimustikus lisaks veel järgmised plokid: ajalugu, lähiminevik; inimsuhted, kuuluvustunne, identiteet; huvi raamatute ja muusika vastu; tarbimine; töö, töökoht. Ühtekokku vastas küsitlusele 1474 inimest vanuses 15-74 üle kogu Eesti.

Rakendsin küsitlustulemuste analüüsimisel kvantitatiivset andmeanalüüsi, kasutades selleks statistikatöötlusprogramme SPSS 11.0. ning MS Excel.

2.2. Analüüsi alused

Alljärgnevalt seletan lahti, kuidas seostuvad teoreetilise osaga analüüsitava uuringu Mina. Maailm. Meedia 2005. aasta ankeedi küsimused ning neisse sisse kodeeritud kapitalid.

MeeMa uuringu küsitlusankeet jaotub mitmeks alapeatükiks, millest osad aitavad selgitada vastaja sotsiaalset, kultuurilist ja majanduslikku kapitali. Kapitale puudutavad küsimused on hiljem kodeeritud

koondtunnusteks ehk indeksiteks. Iga kapital on üles ehitatud viiesele skaalale, kus 1 näitab, et nimetatud kapitali on väga vähe ja 5 osutab, et nimetatud kapitali hulk on väga suur.

Skaala keskmiseks näitajaks on 3, kuhu arvuliselt jaotub kõige suurem põhimass, kuna kapitalid on normeeritud normaaljaotuse alusel. Indeksid on moodustatud MeeMa uurimisrühmas olevate inimeste soovitude põhjal ning kokku võetud Marju Lauristini ning Peeter Vihalemma poolt, indeksite moodustamise põhimõtted on antud käesoleva uurimistöös lisas. Muud skaalad on lähemalt lahti seletatud iga konkreetse tabeli juures eraldi.

MeeMa ankeedis on **kultuurilist kapitali** operatsionaliseeritud terve rea erinevate indikaatorite kaudu, mis hilisema analüüsi käigus on indeksiteks koondatud. Kultuurilise kapitali koondindeksisse läksid juba eelnevalt lühendatud indeksitena sisse: kodune raamatukogu, muusikakogu; kultuuripublikus osalemine; eneseväljenduslikud harrastused; keelteoskus; ajalehtede lugemise aktiivsus ja mitmekülgsus; ajakirjade lugemise aktiivsus ja mitmekülgsus; informeeritus; TV arutlus ja doksaadete jälgimine.

Sotsiaalne kapital on kokku võetud järgmiste lühendatud indeksite alusel: üldine poliitikahuvi ja aktiivsus; üldine usalduslikkus; usaldus riiklike institutsioonide vastu; arvamuse liidriks olemine; kodanikuühendustes osalemine; sõbralikud suhted teistega; osalemine mittepoliitilistes aktsioonides ja üritustes.

Majanduslik kapital on kokku võetud järgmiste, eelnevalt lühendatud indeksite alusel: rahaline jõukus; kinnisvara omamine; ettevõtlikkus.

Analüüsi all olevate noorte ja keskealiste vanuserühmad on moodustatud nõnda, et kodeerisin küsimusele „Kui vana te olete” vastanud ümber nii, et välja tuleksid kaks rühma – 18-24 ning 33-47 aastased. Käesolev samm on vajalik longituudi tekitamiseks, kuna

Alljärgnevalt analüüsingi antud noorte ning keskealiste peamisi sotsiaaldemograafilisi näitajaid, nende kapitale, elulaade, võtan kapitaliseerituse põhjal kokku kapitalide klastrid ning seejärel uurin juba klastritüüpide internetikasutust ja meediakasutust.

3. ANALÜÜSI TULEMUSED

Antud osas kirjeldan tulemusi, mis selgusid Meema küsitlustulemuste statistilisel analüüsimisel.

Peamisteks uurimisküsimusteks olid:

- 1) Milline areng on toimunud noorte ja keskealiste kapitalide osas kolme aasta kestel?
- 2) Kas tulenevalt kapitaliseeritusest saab välja joonistada kindlaid kapitaliprofiile ehk kapitaliklastreid?
- 3) Kas ja kuidas on muutunud noorte ja keskealiste elulaad?
- 4) Milline areng on toimunud noorte ja keskealiste internetikasutuses?
- 5) Millist rolli mängib Internet noorima ja keskealise eärühma sotsiaalse kapitali allikana?
- 6) Milline on aastal 2005. meie noorte ja keskealiste meediakasutus ning millised on valitsevad hoiakud?

MeeMa 2005 koguvalimi vastanute arv oli 1475 inimest. Noori ehk 18-24 aastasi oli nende seast 223 inimest, mis moodustab 15% valimist. Keskealisi ehk 33-47 aastasi oli aga 389 inimest, mis moodustab 26% valimist.

MeeMa 2002 koguvalimi vastanute arv oli 1470 inimest. Noori ehk 15-21 aastasi oli valimis 201 inimest. Keskealisi ehk 30-44 eluaasta sisse mahtunud küsitletuid oli kokku 397 inimest. Seega on valimi suurused mõlema küsitluse põhjal sisuliselt sama suured ja seega võrreldavad.

Alljärgnevalt analüüsin antud noorte ning keskealiste peamisi sotsiaal-demograafilisi näitajaid, nende kapitale, elulaade, võtan kapitaliseerituse põhjal kokku kapitalide klastrid ning seejärel uurin juba klastritüüpide internetikasutust ja meediakasutust.

3.1. Sotsiaal-demograafilise tausta ja elulaadi arengud aastail 2002-2005

Tabel 3.1. Sissetulek kroonides pereliikme kohta kuus vanuserühmades 2002 ja 2005, (% vastajarühmast)

Sissetulek pereliikmel, areng 2002-05	15-21	18-24	30-44	33-47
Kuni 1500	34	10	41	22
1501 - 2500	30	17	24	17
2501 – 4000	21	30	19	31
4001 – 6000	10	19	11	15
üle 6000	5	17	5	12

Nagu ülaltoodud tabelist nähtub, on nii noored kui keskealised kolme aastaga tunduvalt jõukamaks saanud. Vaadeldes sissetulekut kolmesel skaalal: kuni 2500, 2501- 4000 ja üle 4000 pereliikme kohta võib täheldada, et 2002 oldi madalamas skaalas täiesti võrdsed, mõlemad earühmad olid 2/3 sel tasemel, keskmises viiendikuga samuti ja ka suuremas sissetuleku rühmas olid earühmad võrdsed.

2005 aga on vanuserühmade vahelised käärid suured. Keskealisi on madalama sissetulekuga ehk kuni 2500 krooni kuus pereliikme kohta saajate seas juba 12% rohkem. Keskmisel skaalal, 2501- 4000 krooni juures ollakse võrdsed. Ent üle 4000 krooni saajate rühmas on noori 9% enam. Kolme aastaga on seega noorte rühm palju jõukamaks saanud, eriti kui arvestada, et enamik neist on juba kodust lahkunud ja alustanud üsna värskest edasisi õpinguid või siirdunud tööturule.

Tabel 3.2. Praegune haridustase kolmese jaotusena vanuserühmades 2002-2005 (% vastajarühmast)

Haridus, areng 2002-05	15-21	18-24	30-44	33-47
alla kesk	53	18	8	7
Kesk	45	66	67	66
Kõrgem	2	15	25	25

2005. aastal on noortel keskharidus juba enamikul omandatud, seda omandamas on veel pea viiendik. Keskharidusega on üldiselt kaetud 2/3 nii noortest kui keskealistest, kelle puhul pole protsent mõistetavatel põhjustel ülespoole läinud. Kõrghariduse vallas on 2005. aastal juba 15% kõrgem haridus. Vanemas earühmas on veerandil kõrgharidus, seega on nende puhul pilt sama.

Emakeele osas on pilt põhimõtteliselt samaks jäänud, eestlasi on noorte seas ikka veidi üle 2/3 ja vanemate seas paar protsenti rohkem, vene keelt kõnelevaid inimesi aga noortel alla kolmandiku ja keskealistel veidi alla kolmandiku. Suuri muutusi pole, need jäävad statistilise vea piiresse.

Elukohta vaadeldes näeme, et kolmandik noortest elab endiselt pealinnas, viiendik suurlinnas või muus linnas ning maal paikneb veerand noortest. Keskealiste seas elab veidi vähem kui kolmandik pealinnas, alla viiendiku suurlinnas ja muus linnas viiendik ning maal sisuliselt kolmandik. Pilt on sisuliselt sama kui 2002. aastal.

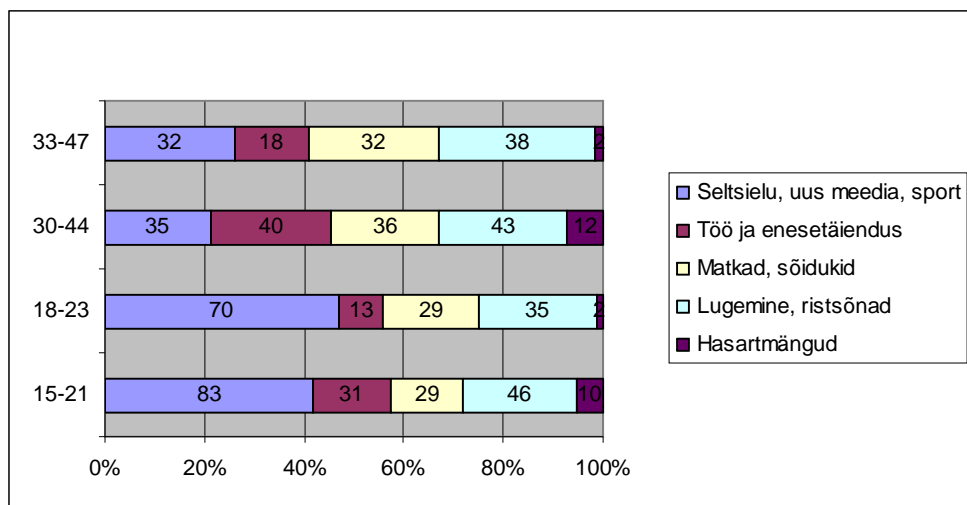
Tabel 3.3. Kihtikuuluvuse hinnang viiese jaotusena vastajarühmades 2002 ja 2005, (% vastajarühmast)

Kihtikuuluvuse hinnang 02-05	15-21	18-24	30-44	33-47
Madalkiht	3	6	8	9
madalam keskkiht	12	13	21	19
Keskkieht	31	34	35	38
kõrgem keskkiht	29	27	22	22
kõrgem kiht	25	20	13	12

Kihtikuuluvuse hinnang ehk staatus selgus järgmiselt: uuringus osalenud inimestel paluti vastata küsimusele: “Kuidas Te hindate, millisel astmel, millises ühiskonnakihis asute praegu Teie?” Iga vastaja sai end paigutada ühele astmele kümnest, samuti näidata, kus tema arvates asetses tema pere 1980. ja 1930. aastate lõpul. Hilisemas analüüsis koondati jaotusest lähtudes kokku esimesed kolm ja viimased neli astet, saades nii tulemuseks 5-pallise subjektiivse kihtikuuluvusmäärangu skaala: madalkiht (astmed 1, 2, 3), madalam keskkiht (4. aste), keskkieht (5. aste), kõrgem keskkiht (6. aste) ning kõrgkiht (7., 8., 9., 10. aste) (Lauristin: 2004)

Kolme aasta lõikes toimunud muutusi kolmesel skaalal – madal-, kesk- ja kõrgkiht – vaadeldes on noorte hulgas 2002-2005 toimunud vaid väikesed muutused – madalamasse ja keskkiehti on veidi rahvast juurde tulnud ja seda ilmselt kõrgkihi arvelt, kust on lahkunud 7%. Ilmselt on siin taga täiskasvanumaks muutumine ja seeläbi ka realistlikum enesehinnang. Keskealistel seevastu on kihtikuuluvus põhimõtteliselt samaks jäänud. Siiski, 47% ehk pea pooled noored peavad end kõrgematesse kihtidesse kuuluvaks, mis on üsna julge enesehinnang ning tuleneb ilmselt eelkõige majandusliku kapitali tugevusest.

Tabel 3.4. Elulaadi areng: võrdlus 2002 a 15-21 aastaste ja 30-44 aastaste ning 2005 aastal vastavalt kolm aastat vanemaks saanud rühmade vahel (% vanusrühmast, kes vastas 'suur' või 'väga palju')

Elulaadi vaatlesin viiese jaotusena, alates seltsielust, uuele meediale ning spordile orienteeritud elulaadist kuni hasartmängudele orienteeritud elulaadini. Lisaks antud analüüsile uurin elulaadi allpool ka kitsamalt.

Noorte puhul domineerib 2005. aastal (vastused 'suurel määral' ja 'väga palju') 70% seltsielu, uus meedia ja sport. Keskealiste puhul on raskem elulaade üheselt välja tuua, neil on iseloomustavaks tugevad keskmised. Ent siin võib täheldada, et seltsielu, uus meedia ja sport; töö ja enesetäiendus ning matkad ja sõidukid on teistest elulaadi tüüpidest mõnevõrra olulisemad. Üldine pilt (kõik küsitlused kokku) kaldub pigem sarnanema keskealiste pildile kui noorte omale.

Vaadeldes aga elulaadi arenguid kolme aasta kestel võime täheldada, et noored on tegelikult selle aja kestel oma seltsielu, uue meedia ja spordile orienteeritud elulaadis veidi tagasi andnud. Töö ja enesetäiendus on samuti tugevalt taandunud. Matkad ja sõidukid on samal tasemel, ent lugemine ja ristsõnad taas kahanenud, sama kehtib hasartmängude kohta.

Vanemate puhul on seltsielu sama, töö ja enesetäiendus on tugevalt taandunud, veidi vähem on ka lugemist ja ristsõnu. Hasart on siingi taandunud.

3.2. Noorte ja keskealiste kapitalid üldiselt 2005 aastal

Nagu eelpool teoreetilises osas sai välja toodud, saab ühiskonnaliikmeid üsna hästi iseloomustada kolme liiki kapitalide põhjal. Nende kapitaliseerituse aste tingib ka nende positsiooni üleüldisel hüvede jagamise võitlusväljal.

Tabel 3.5. Sotsiaalne kapital viiese jaotusena vanuserühmades 2005, (% vastajarühmast)

Sotsiaalne kapital 2005	18-24	33-47
Puudub	17	17
Vähe	25	22
Keskmiselt	41	39
Märkimisväärselt	10	12
Väga palju	8	10

Sotsiaalne kapital on 2005. aastal jaotunud nii noorte kui keskealiste puhul sisulises plaanis võrdselt. Kolmesele skaalale asetades on nii noortel kui keskealistel aastal 2005 sotsiaalset kapitali 2/5 seas vähe, sama paljudel keskmiselt ja umbes viiendikul palju.

Tabel 3.6. Sotsiaalne kapital viiese jaotusena vanuserühmades 2002 ja 2005, (% vastajarühmast)

Sotsiaalne viieks areng 2002-05	15-21	18-24	30-44	33-47
Puudub	15	17	12	17
Vähe	33	25	17	22
Keskmiselt	38	41	41	39
Märkimisväärselt	11	10	22	12
Väga palju	3	8	7	10

Siinjuures tuleb möönda, et sotsiaalse kapitali arengud kolme aasta lõikes ei anna päris adekvaatset pilti, kuna erinevatel aastatel olid sotsiaalse kapitali koondindeksisse lülitatud veidi erinevad küsimused¹. Aga kuna mõlemal korral on indeksi skaala konstrueeritud lähtudes erinevusest keskmise suhtes, on üldistatult arengud nähtavad.

¹ Eelnevas seminaritöös ei läinud sotsiaalse kapitali koondindeksisse järgmised tunnused: arvamuse liidriks olemine; kodanikuühendustes osalemine; sõbralikud suhted teistega; osalemine mittepoliitilistes aktsioonides ja üritustes.

Vaadates noorte arenguid kolmesel skaalal – vähe, keskmiselt ja palju – võime näha, et noorte seas on toimunud väikesed muudatused. 2005. aastal on 6% võrra vähem neid, kel sotsiaalset kapitali vähe. Keskmise osas on pilt sama ning osas, kus sotsiaalset kapitali on palju, pole muutusi toimunud. Seega on ainus muutus kolme aasta jooksul see, et rühmas „puudub ja vähe” on toimunud pisike langus. Siiski tuleb möönda, et kui enam kui 2/5 noorte seas on sotsiaalne kapital nõrk, pole see olukord kiita.

Samamoodi kolmesel skaalal keskealiste sotsiaalset kapitali uurides selgub, et skaalal „vähe” on toimunud 10% tõus. Keskmisel skaalal on pilt kolme aasta tagusega võrreldes sama ning rühmas „palju” on toimunud 7% langus. Seega on keskealistel perioodil 2002-2005 sotsiaalset kapitali vähemaks jäänud. Kokkuvõttes on noortel toimunud kerge tõus ja keskealistel pisike langus.

Tabel 3.7. Kultuuriline kapital viiese jaotusena vanuserühmades 2005, (% vastjarühmast)

Kultuuriline kapital 2005	18-24	33-47
Puudub	11	12
Vähe	18	17
Keskmiselt	34	36
Märkimisväärselt	27	24
Väga palju	10	10

Ka kultuuriline kapital on jaotunud nii noortel kui keskealistel taas kord päris võrdselt, kolmesel skaalal vaadeldes jaotub kultuuriline kapital mõlemas vanuserühmas enam-vähem kolmandikesse. Noorte puhul on siiski suund pigem suurema kultuurilise kapitali omamise poole.

Tabel 3.8. Kultuuriline kapital viiese jaotusena vanuserühmades 2002 ja 2005, (% vastjarühmast)

Kultuurikapitali areng 2002-2005	15-21	18-24	30-44	33-47
Puudub	4	11	7	12
Vähe	26	18	22	17
Keskmiselt	35	34	36	36
Märkimisväärselt	27	27	26	24
Väga palju	8	10	9	10

Kultuurilise kapitali osas kolme aasta kestel toimunud arenguid vaadeldes näeme, et pilt on sisuliselt samaks jäänud. Iseloomulikud on vaid skaalade alumistes otstes toimunud muutused, puudub ja vähe on siin oma kohad teatava korrapära alusel vahetanud.

Seega võib tõdeda, et kolme aasta kestel pole noorte ega keskealiste kultuurilise kapitali struktuuri juures midagi muutunud.

Tabel 3.9. Majanduslik kapital viiese jaotusena vanuserühmades 2005, (% vastajarühmast)

Majanduskapital 2005	18-24	33-47
Puudub	3	5
Vähe	17	22
Keskmiselt	38	33
Märkimisväärselt	27	21
Palju	15	19

Nagu eelnevalt kirjeldatud, hõlmas majanduskapitali koondindeks rahalist jõukust, kinnisvara omamist ja ettevõtlikkust. Sellisena kodeeritult oli aga koondindeks väga erinev 2002. aasta MeeMa majanduskapitali koondindeksist, kuhu kuulusid lisaks eelnimetatutele aktiivsus lisateenistuse hankimisel, rahapuudus (loobumine vajalikust) ja tarbimislik ükskõiksus (mittevajamine). Seega pole võrdlusel aastate lõikes mõtet.

Ent vaadeldes majanduslikku kapitali kolmesel skaalal vanuserühmades 2005. aastal võime näha, et vaid viiendiku noorte seas on majanduslikku kapitali vähe, samas kui keskealiste seas on nõrga majanduskapitaliga üle veerandi inimestest. Kahel ülejäänud tasemel on kaks võrreldavat vanuserühma juba ühtlasemalt jaotunud.

Kokkuvõttes on noored veidi jõukamad, kuna nende seas on 7% võrra vähem neid, kel majanduslik kapital on kas puudu või väike.

3.3. Kapitalide koondprofiil ja areng 2002-2005

Kapitalide koondprofiili analüüsimiseks lühendasin skaalasid viielt kolmele, võttes seega arvesse ainult väga jämeda erinevuse keskmisest ja muutes sellega kahe aasta tulemused võrreldavamaks.

Tabel 3.10. Noorte kapitalide koondprofiil 2002 ja 2005, (% vastajarühmast)

Noorte kapitalid 2002	Kultuuriline	Majanduslik	Sotsiaalne
Vähe	30	16	48
Keskmiselt	35	34	38
Palju	35	50	14
Noorte kapitalid 2005	Kultuuriline	Majanduslik	Sotsiaalne
Vähe	29	20	42
Keskmiselt	34	38	41
Palju	37	42	17

Noorte kapitalide koondprofiili aastal 2005. vaadates näeme, et kultuuriline kapital jaotub keskmiselt, veidi suunaga palju poole, majanduslik kapitali on neil palju ja sotsiaalset pigem vähe.

Võttes kokku kolme aasta kestel toimunud arengud noorte seas, võime tõdeda, et kultuurilist kapitali iseloomustab 2005 täpselt sama jaotus, mis 2002 aastal ning seis ei ole halb. Majandusliku kapitali osas on toimunud kerge langus, ent see kapital on endiselt noortel kõige tugevam. Sotsiaalse kapitali osas suuremaid muudatusi ei ole ning noored jätkavad madala sotsiaalse kapitaliga, mis ühiskondlikus plaanis ei ole kuigi hea. Samas ei tohi unustada, et nii majandusliku kui ka sotsiaalse kapitali puhul olid eri aastatel koondindeksid erinevad, mis ei pruugi näidata statistiliselt pädevat pilti.

Tabel 3.11. Keskealiste kapitalide koondprofiil 2002 ja 2005, (% vastajarühmast)

Keskealiste kapitalid 2002	Kultuuriline	Majanduslik	Sotsiaalne
Vähe	29	26	30
Keskmiselt	36	36	41
Palju	35	38	29
Keskealiste kapitalid 2005	Kultuuriline	Majanduslik	Sotsiaalne
Vähe	29	27	39
Keskmiselt	36	33	39
Palju	34	40	22

Keskealiste kapitale aastal 2005 vaadates näeme, et kultuuriline kapital on jaotunud üsna ühtlaselt kolmandikesse, siiski suunaga pigem suurema poole. Majanduslik kapital on samuti suunaga ülespoole ja sotsiaalne kapital on suunaga allapoole. Enam-vähem võrdsetesse kolmandikesse jaotumine selles vanuserühmas on ilmselt märk küpsusest, suured erinevused on vanusega kadunud.

Keskealiste kapitalide arengut kolme aasta lõikes vaadeldes võib täheldada, et kultuurilise kapitali struktuur on täiesti samaks jäänud. Majandusliku kapitali puhul on pilt samuti täiesti sama.

Sotsiaalne kapital on aga keskealiste seas üllataval kombel kahanenud – 9% võrra rohkem on neid, kel sotsiaalset kapitali on vähe. Keskmise osas on näitaja sama ning palju osas on jällegi inimesi 7% võrra vähemaks jäänud. Seega kolme aasta arenguid vaadates võime näha, et keskealiste puhul on samaks jäänud nii kultuuriline kui majanduslik kapital ning sotsiaalne kapital on nõrgenud.

Võrreldes noorte ja keskealiste kapitaliprofiile aastal 2005 võib täheldada, et kultuurilise kapitali poolel ollakse päris võrdses seisus. Majandusliku kapitali vallas on noored paremal positsioonil ning sotsiaalse kapitali osas on keskealised õige pisut paremal positsioonil.

Vaadates aga kapitaliprofiilide arengut noorte ja keskealiste seas kolme aasta jooksul märkame, et kultuuriline kapital on mõlemas vanuserühmas sama struktuuriga, majandusliku kapitali osas on noored veidi taandunud ning keskealistel on seis jäänud samaks. Sotsiaalse kapitali puhul on see aastatega noortel veidi paranenud, olles endiselt murettekitavalt nõrk ning keskealistel on toimunud sotsiaalse kapitali nõrgenemine. Üldises plaanis võib öelda, et kapitalide struktuuri osas on toimunud stabiliseerumine.

3.4. Kapitaliklastrite kirjeldus ja analüüs

Eelnevalt kirjeldati antud töös nii noorte kui keskealiste kapitalide laiemalt ning võeti kokku kapitalide profiilid ning võrreldi neid aastate lõikes.

Järgnevalt võtsin aluseks kolme kapitali (majanduslik, kultuuriline ja sotsiaalne) jaotused 3-punktiliseks lühendatud indeksite skaalal ning teostas nende abil K-klastri-analüüsi, valides neljaklastrilise lahendi. Klastritesse kuulumine võimaldab inimesi võrrelda korrigeeritud kultuurilise, majandusliku kui sotsiaalse kapitaliseerituse alusel. Antud peatükis kirjeldan esmalt klastritüüpide jagunemist kogu MeeMa 2005 valimis, toon ära nende koondportree, vaadeldes sotsiaal-demograafilist tausta ning meediakasutust ja hoiakud nii meedia suhtes kui ka elu suhtes laiemalt. Seejärel aga vaatlen samu klastritüüpe nii noorte kui keskealiste vanuserühmas.

Neli saadud klastrit on kirjeldatavad kapitaliseerituse alusel järgmiselt:

Tüüp A – mitmekülgsest kapitaliseeritud – võrdselt tugeval positsioonil on nii majanduslik, sotsiaalne kui ka kultuuriline kapital.

Tüüp B – jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga – iseloomustavaks tugevaks jooneks on suur majanduslik kapital, sotsiaalne kapital on seevastu nõrk ning kultuuriline üldisega sama.

Tüüp C – kõrge kultuurilise kapitaliga, muud keskmised – iseloomustavaks teguriks on tugev kultuurilise kapitali osakaal, ülejäänud kaks kapitali on keskmisel tasemel.

Tüüp D – üldiselt vähese kapitaliga – iseloomustavaks jooneks on kõigi kolme kapitali väike osakaal.

Tabel 3.12. Vanuserühmade klastritüüpide koosseis kogu valimis 2005, (% vastajarühmast)

Klastritüüpide koosseis vanustes	15-17	18-24	25-32	33-47	48-57	58-67	68-74	Kokku %
Mitmekülgsest kapitaliseeritud A	17	16	20	20	18	17	14	18
Jõukas, madala sotsiaalsega B	40	29	28	24	17	16	5	23
Kõrge kultuuriline, muud keskmised C	17	29	24	26	31	34	33	28
Üldiselt vähese kapitaliga D	26	26	28	30	34	32	48	31

Seega kogu elanikkonnas on mitmekülgsest kapitaliseeritud A tüüpi pea viiendik, B tüüpi ehk jõukat, madala sotsiaalse kapitaliga inimesi on pea veerand. C tüüp, kel kõrge kultuuriline ja muud keskmised kapitalid, on esindatud vähem kui kolmandikuga ning üldiselt vähe kapitaliseeritud D tüüpi on elanikkonnas arvulises mõttes kõige enam – pea kolmandik.

Vanuserühmade lõikes vaadeldes täheldame, et A tüüp on võrdselt kõigis eagruppides esindatud. B tüüp on veidi enam omane noortele, sinna kuuluvad pigem 15-32 aastased. C on pigem vanemate ehk 58-74 oma. D kaldub samuti vanimate ehk 68-74 aastaste poole.

Tabel 3.13. Klastritüüpide jaotumine vanuse alusel kogu valimis 2005, (% vastajarühmast)

Klastrid vanustega	A tüüp	B tüüp	C tüüp	D tüüp	Kokku valimis %
15-17	5	8	3	4	5
18-24	14	20	16	13	15
25-32	16	18	12	13	15
33-47	29	29	24	25	26
48-57	17	13	19	19	17
58-67	14	10	17	15	14
68-74	6	2	9	11	8
Total	100	100	100	100	100

Alljärgnevalt uurisin, kuidas jaotuvad klastritüübid kogu valimis, võttes arvesse olulisemad sotsiaal-demograafilised näitajad nagu sugu, rahvus, haridus, asulatüüp, sissetulek pereliikme kohta kuus ning staatuse hinnang. Kõigi näitajate puhul sai määravaks see, kuidas tüüp erines küsitletute keskmisest. See tähendab, et kui soolises plaanis on mehi elanikkonnas 47% ja naisi 53%, siis näiteks B tüübis on mehi 57%, mis kallutab selle tüübi meeste poolele. Järgnevalt on antud klastrite kirjeldus kogu valimis läbi peamiste sotsiaal-demograafiliste tunnuste.

Tabel 3.14. Klastritüüpide profiilid sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel kogu valimis 2005

Kogu valimi klastrite sots-dem taust	A	B	C	D
Sugu	M/N	Mees	Naine	M/N
Rahvus	Eesti	Eesti	E/Vene	Vene
Haridus	Kõrgem	Kõrgem	Kesk	Alla kesk
Asulatüüp	Kõikjal	Kõikjal	Kõikjal	Kõikjal
Sissetulek	4001-6000	üle 6000	2501-4000	kuni 1500
Staatus	Kõrgkiht	Kesk-kõrg	Keskkiht	Kesk ja alla

Allpool antud tabelis 3.15 on nähtav klastritüüpide meediakasutus kogu valimi peale. Igas veerus on andmed vastava klastritüübi kohta, kusjuures pluss märgib positiivset või suuremat tulemust keskmisest ning miinus märgib negatiivset erinevust keskmisest tulemusest. Null seevastu tähendab, et antud klastritüüp ei erine märkimisväärselt (5% statistilise vea piires) üldisest keskmisest tulemusest.

Tabel 3.15. Klastritüüpide meediakasutus ja hoiakud kogu valimis 2005. aastal

Klastritüüpide meediakasutus ning hoiakud				
Internetikasutus	A	B	C	D
Kas kasutab interneti	+	+	0	-
Interneti kasutamise algus	+	+	0	-
Interneti kasutamise aktiivsus	+	+	0	-
Interneti kasutamise aeg	+	0	0	0
Interneti kasutamise eesmärgid	töö/õpe, üldinf, ost	töö/õpe, üldinf, ost eraelu, suht/ml	eraelu, ost, üldinf	suht/ml
Traditsiooniline meedia	A	B	C	D
Kojutellitud lehtede arv	+	0	0	-
Ajalehe lugemine internetist	+	+	0	-
Ajalehtede lugemise arv	+	0	0	-
Ajalehe aktiivsus, mitmekülgsus	+	+	+	-
Kojutellitud ajakirjade arv	+	+	0	-
Ajakirjade aktiivsus, mitmekülgsus	+	+	+	-
Raadio aktiivsus, mitmekülgsus	+	0	0	-
Televaatamise aktiivsus, mitmekülgsus	0	0	+	-
Hoiakud meedia vastu	A	B	C	D
Kriitilisus Eesti ajakirjanduse suhtes – suur	+	0	+	-
Meediausaldus – suur	+	0	0	-
Eesti poliitika meediarepr. usaldus – palju	+	0	0	-
Meediapäeva pikkus – pikk	+	0	0	-
Informeeritus - hea	+	+	+	-
Hoiakud üldisemalt	A	B	C	D
Optimism - märkimisväärne, tugev	+	+	-	-
Pessimism – puudub	+	0	0	-
Konservatiivsus - puudu, nõrk	0	0	0	0
Poliitikahuvi ja aktiivsus – tugev ja väga tugev	+	-	0	-
Poliitiline apaatia, ükskõiksus - puudu, vähene	-	0	0	+
Sotsiaalne orientatsioon - tugev ja väga tugev	0	0	+	0
Liberaalne orientatsioon - puudu, nõrk	0	+	0	0
Üldine usalduslikkus - suur ja väga suur	+	-	0	-
Usaldus riiklike institutsioonide vastu - suur, väga suur	+	-	0	-
Keskkonnateadlikkus - suur ja väga suur	+	0	0	-

3.4.1. Klastritüüpide koondportreed

Alljärgnevalt kirjeldan nelja klastritüübi peamisi iseloomustavaid jooni. Alustan sotsiaal-demograafilise taustaga, millele lisan elulaadi ning seejärel meediakasutuse ning hoiakud.

Mitmekülgselt kapitaliseeritud ehk tüüp A

Kogu elanikkonnas on mitmekülgselt kapitaliseeritud inimesi, kel võrdselt tugevad nii sotsiaalne, majanduslik kui ka kultuuriline kapital, pea viiendik. Erinevalt ülejäänud kapitali klastritüüpidest ei ole siin olulist vahet vanusel – suure kapitalide koguhulgaga inimesi on võrdselt kõigis vanuserühmades, alates noorimatest lõpetades vanimatega.

Sotsiaal-demograafilist tausta uurides selgub, et mitmekülgselt kapitaliseeritud inimesed jaotuvad nii meesteks kui naisteks, kes on pigem eesti rahvusest ning nende seas on keskmisest tugevam kõrghariduse osakaal. Asulatüübi järgi elavad nad kõikjal ning nende kuusissetulek pereliikme kohta aastal 2005 oli 4001-6000 krooni. Staatuse poolest paigutasid nad endid valdavalt keskmisest kõrgemale.

Elulaadi poolest iseloomustab mitmekülgselt kapitaliseeritud inimesi kõige enam tööle ja enesetäiendusele orienteeritud elustiil. Samuti on nende seas olulisel kohal kultuuripublikus osalemine, eneseväljenduslikud harrastused ning seltsielu, uus meedia ja sport. Ka traditsioonilised aktiivsed harrastused on siin üldise pildiga võrreldes tunduvalt olulisemal kohal. Samuti on kõrgelt kapitaliseeritud teistest klastritüüpidest mõnevõrra riskialtimad, nimelt on neil keskmisest suuremal määral esindajaid hasartmängudele orienteeritud elulaadis.

Keskmisest suurem aktiivsus ja kasutuse maht iseloomustab mitmekülgselt kapitaliseeritud inimesi ka meediakasutuse juures. Aastal 2005 oli nende seas internetikasutajaid üle 4/5, mis on keskmisest 16% võrra suurem näitaja, seejuures hakkas pea kolmandik kõrgelt kapitaliseerituteist internetti kasutama üsna varakult ehk rohkem kui viis aastat tagasi. Samuti võime nende puhul täheldada keskmisest tunduvalt aktiivsemat internetikasutust, mis väljendub ka mahulises plaanis – nende kasutusaeg on teiste klastritüüpidega võrreldes mõnevõrra pikem. Mitmekülgselt kapitaliseeritud inimene kasutab internetti funktsionaalselt – esikohal on töö, õppe ja reisidega seotud info otsimine, sellele järgneb veebi

kasutamine üldinfo ja e-teenusteks ning ostmine. Seega võib siinkohal näha seost, kus eelkõige tööle ja enesetäiendusele orienteeritud elulaad väljendub ka vastavasisulisel internetikasutuses.

Internetikasutuse hoiakuid vaadeldes näeme, et mitmekülselt kapitaliseeritud inimesed eristuvad mõneti ülejäänud klastritüüpidest. Pea 3/5 jaoks nende seast on arvatist saanud igapäevane ja asendamatu kaaslane, samuti usuvad nad, et internetile ligipääsuta inimesed on igas eluvaldkonnas ebasoodsamas olukorras. Seda, et internet soodustaks töö- ja õppeaja tarbetut raiskamist nad pigem ei usu, küll aga on veendunud selles, et internet ei suuda edukalt asendada näost-näku suhtlemist. Sarnaselt teistele klastritüüpidele on ka nemad arvamusel, et internetist ei ole abi valitsuse ja poliitikute mõjutamisel, samuti ei usu nad interneti kaudu toimivasse kodanikualgatusse ja allkirjade kogumisse.

Suure kapitalide hulgaga A tüüpi jaoks on traditsiooniline meedia olulisel kohal, võrdluses teiste klastritüüpidega tuleb ilmekalt esile tema suurem aktiivsus meediatarbimisel. Vaadates nii ajalehtede ja ajakirjade kojutellimist kui ka nende lugemise aktiivsust ja mitmekülsust võib tõdeda, et mitmekülselt kapitaliseeritud on tellivad ja loevad kõige rohkem lehti ja ajakirju. Keskmisest suurem aktiivsus ja mitmekülsus iseloomustab ka tema raadiokuulamist, samas kui televaatamine on ülejäänud klastritüüpidega võrdsel tasemel.

Ka hoiakutes meedia vastu on mitmekülselt kapitaliseeritud inimene ülejäänud kolmest klastritüübist kõige erinevam. Teda iseloomustavad pikk meediapäev ja hea informeeritus, kõigist teistest eristab teda aga keskmisest suurem meediausaldus, mis samas toob endaga kaasa ka keskmisest tunduvalt kriitilisema suhtumise meedia poolt pakutavasse. Seega suur meediatarbimine, suur usaldus meedia vastu ent keskmisest tunduvalt suurem kriitilisus meedia suhtes toob kaasa üsna põneva koondpildi, mis nagu eelpool mainitud, iseloomustab pea viiendikku meie elanikkonnast.

Üldisemaid hoiakuid vaadeldes täheldame, et suur kapitalide koguhulk tagab ka suurema optimismi ning keskmisega võrreldes põhimõtteliselt poole suurema usalduslikkuse nii üldises plaanis kui ka riigi vastu. Samuti eristuvad nad ülejäänud klastritüüpidest selgelt suurema poliitika huvi ja aktiivsusega – kui üldises plaanis on poliitika huvi tugev ja väga tugev kolmandikul elanikkonnast, siis A tüüpi puhul on siin näitajaks koguni 78%. Lõppeks on mitmekülselt kapitaliseeritud inimesed ka ainsad, kelle seas on keskkonnateadlikkus keskmisest palju suurem.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et mitmekülgne kapitaliseeritus toob kaasa ka keskmisest tunduvalt aktiivsema elulaadi, teadlikuma meediakasutuse ning ka suurema usalduslikkuse. Meedia perspektiivist lähtudes võib öelda, et tegu on Eesti 'eliitauditooriumiga'.

Jõukas, madalama sotsiaalse kapitaliga ehk tüüp B

Suure majandusliku kapitaliga ent madalama sotsiaalse kapitali osakaaluga B tüüpi on Eesti elanikkonnas umbes veerandi jagu. Vanuserühmade lõikes vaadeldes on tegu pigem nooremate inimeste tüübiga, sellesse kuuluvad pigem 15-32 aastased noored.

Tausta poolest on tegemist pigem eestlasest mehega, kes on omandanud kõrghariduse. Tema sissetulek on võrreldes teiste klastritüüpidega suurim – nimelt üle 6000 krooni pereliikme kohta kuus. Teda ei erista elamine mingis kindlas asulatüübis. Staatuse poolest paigutub ta pigem kesk-kõrgkihti.

Majanduslikus plaanis iseloomustab hästi kindlustatud B tüübi elulaadi eelkõige orienteeritus seltsielule, uuele meediale ning spordile, samuti on tema elulaadis keskmisest olulisemal kohal matkad ja sõidukid ning töö ja enesetäiendus. Veidi madalamal positsioonil, ent keskmisega võrreldes siiski suurema osakaalu omab tema juures ka kultuuripublikus osalemine ning eneseväljenduslikud harrastused.

Sarnaselt kõrgelt kapitaliseeritud A tüübile on ka kõrge majandusliku kapitali, ent madalama sotsiaalse kapitaliga B tüüp keskmisest tunduvalt aktiivsem internetikasutaja. Nende seas on interneti kasutajaid kõige rohkem ehk 84%. Ka on nende interneti kasutamine võrreldes teiste klastritüüpidega kõige mitmekülgsem. Tähtsuse järjekorras võttes otsib ta internetist esmalt töö, õppe ja reisidega seotud infot, seejärel aga üldinfot ja e-teenuseid, samuti rahuldab ta interneti kaudu ostmisvajadusi ning eraeluga seonduvat ning samuti on tema puhul internet oluline meelelahutuse- ja suhtlusallikana.

Kõrge majandusliku ja madalama sotsiaalse kapitaliga internetihoiakud sarnanevad enamuses kogu valimi suhteliselt üksmeelsetele hoiakutele. Eristumisi võime märgata vaid mõnel pool – nii on B tüübis arvutist saanud püsiv ja asendamatu kaaslane, samuti ei usu nad, nagu soodustaks internet tarbetut töö- ja õppeaja raiskamist.

Traditsioonilise meedia osakaal on tema juures juba tunduvalt väiksem, kui mitmekülgsest kapitaliseeritud A tüübi puhul. Ajalehte loeb kõrge majandusliku kapitaliga B tüüp küll aktiivselt, kuid pigem internetist. Samas ajakirju tellib ta ka koju. Raadio ning televisiooni puhul ta üldisest pildist ei eristu, sama kehtib ka meediahoiakute suhtes, ehkki B tüüp on keskmisest paremini informeeritud.

Üldiseid hoiakuid vaadeldes täheldame, et kõrge majandusliku ja madala sotsiaalse kapitaliga inimene on keskmisest märksa optimistlikum ja samuti on ta kõigi klastritüüpide seas ainus, kel on keskmisest mõnevõrra suurem liberaalne orientatsioon. Eristavaks tunnuseks on tema puhul nõrk poliitika huvi ja

madal usalduslikkus nii üldises plaanis kui ka riigi vastu, mida võib ilmselt seletada antud tüübi kaldumisega noorematesse vanuserühmadesse.

Seega kokkuvõttes on kõrge majandusliku kapitali ja madalama sotsiaalse kapitaliga elanikkonna grupp heal majanduslikul järjel, noortepärase elulaadiga ning suure internetikasutusega, ent traditsiooniline meedia ning sotsiaalset kapitali iseloomustavad usalduslikkus ja ühiskondlik aktiivsus on selle tüübi puhul keskmisest kehvemas seisus. Samas on nad kogu elanikkonnas ainsad, kes kannavad liberaalset orientatsiooni, mis tegelikult käibki harjumuspäraselt kokku majanduslikult jõukate maailmavaatega.

Kõrge kultuurilise, muude keskmiste kapitalidega ehk C tüüp

Meie elanikkonnas on kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega tüüpi kuuluvaid inimesi pea 30%. Vanuserühmade lõikes vaadates kaldub see pigem olema vanemate inimeste tüüp, kus tooni annavad 58-74 aastased. Noorte olemasolu antud kapitaliseerituse tüübis võib ilmselt seletada tõigaga, et nende majanduslik ja sotsiaalne kapital on keskmisest madalamad ning kultuuriline kapital domineerib eelnimetatute ees.

Sotsiaal-demograafilises plaanis on tegu eesti ja vene rahvusest inimesega, kes on pigem naissoost. Tüübile on iseloomulik keskhariduse suur osakaal. Sarnaselt teistele klastritüüpidele elab kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega inimene kõikjal, teenis 2005. aastal keskmiselt 2501- 4000 krooni kuus ning kuulub keskkihti.

Kõrge kultuuriline kapitaliseeritus toob kaasa ka vastavasisulise elulaadi – nii võime selle tüübi puhul näha domineerimas eelkõige lugemisele ja ristsõnadele orienteeritud elulaadi, millele järgneb kultuuripublikus osalemine kui üks selle elulaadi iseloomulikke elemente.

Antud elanikkonna grupi meediakasutus sarnaneb kõige enam üldisele pildile, eristumisi võrreldes valimi üldise keskmisega on vähe. Interneti kasutajaid on nende seas kokku 3/5, mis on keskmise kasutajate arvuga võrdne näitaja. Kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega C tüübi internetikasutus keskendub kõige enam eraelule, mõnevõrra madalamal olulisuse astmel on ostmine ning üldinfo ja e-teenused.

Ehkki inimesi, kes püsivalt arvutit kasutavad ja seda asendamatuks kaaslasena peavad on kõrge kultuurilise kapitaliga tüübi seas vähem kui elanikkonnas keskmiselt, sarnanevad internetikasutusega seotud hoiakud kõige enam üldisele keskmisele.

Traditsioonilise meedia poolelt iseloomustab C tüüpi keskmisest mõnevõrra suurem ajalehtede, ajakirjade ning televaatamise aktiivsus ja mitmekülgsus. Samas nähtub ka, et pressi kojutellimisele ta ilmselt tänu keskmisele palgale suuremat rõhku ei saa panna, samuti ei käi ta ajalehte lugemas internetist.

Meediahoiakuid vaadeldes täheldame kõrgele kultuurilisele kapitalile üsna loomuomast keskmisest kõrgemat kriitilisust meedia vastu, mida ometi ei toeta suurem meediausaldus, mida võisime näha mitmekülgselt kapitaliseeritud tüübi puhul. Seevastu C tüübi informeeritus on keskmisest parem.

Üldisemaid hoiakuid analüüsid on näha, et kõrge kultuurilise kapitaliga ja pigem naissoost isik on veidi vähem optimistlik kui üldiselt elanikkonnas ollakse. Samas on tema sotsiaalne orientatsioon tugev – see on hoiak, mis eristab teda kõigist teistest analüüsi all olevatest klastritüüpidest.

Kokkuvõttes võib öelda, et suure kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega C tüüp kipub kõige enam kokku langema kogu valimi keskmistega. Iseloomustavaks jooneks on selgelt eristuv kultuurile suunatud elulaad ning aktiivne pressi ning televisiooni tarbimine, mille puhul on täheldatav tugev kriitikameel.

Üldiselt vähese kapitaliga ehk D tüüp

Kogu elanikkonnas on pea kolmandik inimesi, kel on võrdselt madala tasemega nii majanduslik, sotsiaalne kui ka kultuuriline kapital. Vanuserühmade lõikes on neid enim vanimas earühmas, 68-74 aastaste seas on neid pea pool.

Sotsiaal-demograafilist tausta uurides selgub, et madala kapitaliseeritusega inimene on nii mees- kui naissoost ning pigem vene rahvusest. Haridusliku poole pealt iseloomustab seda tüüpi keskmisest suurem põhihariduse osakaal. Elukoha järgi elab vähese kapitalide hulga inimene kõikides asulatüüpides, tema sissetulek on klastritüüpide lõikes madalaim – kuni 1500 krooni pereliikme kohta kuus. Staatuse poolest paigutub ta aga keskkihti ja alla selle, madalamatesse kihtidesse.

Elulaadi poolelt on vähese kapitaliga tüüpi raske kirjeldada. Kõigis kaheksas elulaadi tüübis kipub D tüüp andma kõikjal kõige madalamaid tulemusi. Samas võib mõnda, et kindlasti ei iseloomusta madala kapitaliseeritusega inimesi seltsielule, uuele meediale ning spordile orienteeritud elulaad, ka on äärmiselt nõrk tööd ja enesetäiendust oluliseks pidav elulaad. Kultuuripublikus osalemine ja eneseväljenduslikud harrastused on nende seas samuti väga madalal positsioonil nagu ka harrastusmängudele orienteeritud elustiil.

Madal kapitaliseeritus toob kaasa ka kõige väiksema ja passiivsema meediakasutuse, olgu selleks siis traditsiooniline meedia või uus meedia. Internetti kasutavad nende seas veidi vähem kui pooled, mis on üldisega võrreldes pea viiendiku võrra väiksem näitaja. Seda võib ilmselt seletada madala majandusliku kapitali osakaaluga – sissetulek kuni 1500 krooni pereliikme kohta kuus ei võimalda lubada endale keskmiselt 300 kroonise kuutasuga interneti püsiühendust. Johtuvalt sellest on nende seas ka kõigi ülejäänud klastritüüpidega võrreldes väikseim interneti kasutuse aktiivsus. Üldiselt madal kapitaliseeritus tingib interneti kasutamise ainult meelelahutuseks ja suhtlemiseks, muud interneti kasutamise faktorid ei mängi tema puhul rolli.

Nagu eelpool mainitud, iseloomustab madal aktiivsus ka antud klastritüübi traditsioonilise meedia kasutust. Üldiselt väheste kapitalidega inimesed kalduvad pigem mitte lehti ja ajakirju tellima ning ka loevad neid üldise tasemega võrreldes tunduvalt vähem. Sama kehtib ka raadiokuulamise ja televaatamise kohta.

Hoiakutes meedia vastu on väheselt kapitaliseeritud teiste klastritüüpidega võrreldes selgelt eristuv. Kuigi antud tüüpi meediausaldus on üldisest madalam, on väiksem ka kriitilisus meie meedia suhtes. Samuti kipub D tüüpi meediapäev jääma lühikeseks ning tema informeeritus on keskmisest halvem.

Elulisi hoiakuid vaadeldes täheldame, et madala kapitalide pagasiga inimrühma optimism on keskmisest väiksem. Ka poliitiline apaatia on selles rühmas keskmisest oluliselt tugevam. Madal kapitaliseeritus tingib ka keskmisest madalama usalduslikkuse ja ainsana on antud rühmas keskkonnateadlikkus väikseim.

Kokkuvõttes on vähekapitaliseeritud inimesed kõike eelnevat arvesse võttes ühiskonnas selgelt kõige nõrgemal positsioonil. Halvas seisus on nii meediakasutus kui ka informeeritus, mille võib ilmselt kanda nõrgast majandusliku kapitalist tingitud vaesuse arvele, mis ei võimalda koju soetada kommunikatsioonivahendeid ja ajakirjandust. Samuti on tüüpi seas maad võtnud poliitiline apaatia ning üleüldine madal usalduslikkus.

3.4.2. Klastritüüpide koondportreed noorte ning keskealiste vanuserühmas

Kuigi kapitaliseerituse järgi jagunevad neli klastritüüpi on eelpool toodud analüüsis koondportree abiga üldiseloomustuse saanud, pean siiski vajalikuks täiendada üldist pilti ning tuua võrdluseks kõrvale needsamad klastritüübid noorte ja keskealiste vanuserühmades. Siin ei ole eraldi välja toodud elulaadi, kuna sõltuvalt kapitaliseeritusest jääb elulaad klastritüübis põhimõtteliselt samaks, seda ka olenemata vanusest. Küll aga on uuritud, kuidas erineb noorte ja keskealiste seas nii meediakasutus kui ka hoiakud meedia ja elu vastu üldisemalt.

Allolevas tabelis on antud nii noorte kui keskealiste klastritüüpide peamised sotsiaal-demograafilised näitajad. Erinevused üldvalimi klastritüüpidega on antud kaldkirjas.

Tabel 3.16. Klastritüüpide jaotumine sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel noortel 2005

Noorte klastrid, sots-dem	A	B	C	D
Sugu	M/N	M/N	Naine	Mees
Rahvus	Eesti	Eesti	E/Vene	Vene
Haridus	Sama kui üldkogumil	Sama	Sama	Sama
Asulatüüp	Pealinn	Pigem maa	Muu linn	Kõikjal
Sissetulek	üle 6000	2501-6000	1501-6000	2501-4000
Staatus	Kõrgkiht	Kesk-kõrg	Kõrgkiht	Kesk ja alla

Tabel 3.17. Klastritüüpide jaotumine sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel keskealistel 2005

Keskealiste klastrid, sots-dem	A	B	C	D
Sugu	M/N	Mees	Naine	M/N
Rahvus	Eesti	Eesti	E/Vene	Vene
Haridus	Kõrgem	Kõrgem	Kesk	Kesk
Asulatüüp	Kõikjal	Pealinn	Kõikjal	Kõikjal
Sissetulek	4001-6000	üle 6000	kuni 4000	kuni 2500
Staatus	Kõrgkiht	Kõrgkiht	Keskkiht	Kesk ja alla

Allolevas tabelis on aga kokku võetud noorte ja keskealiste klastritüüpide meediakasutus ning hoiakud. Igas veerus on andmed vastava klastritüübi kohta, kusjuures pluss märgib positiivset või suuremat tulemust keskmisest ning miinus märgib negatiivset erinevust keskmisest tulemusest. Null seevastu tähendab, et antud klastritüüp ei erine märkimisväärselt (5% statistilise vea piires) keskmisest tulemusest. Kui lahtris on antud kaks märki, pluss ja miinus või null siis tähistab esimesena antu alati noorte vanuserühma, teisenä antu aga keskealisi.

Tabel 3.18. Klastritüüpide meediakasutus ja hoiakud noortel ja keskealiste 2005. aastal

Klastritüübid noortel ja keskealistel - meediakasutus ja hoiakud				
Klastritüüpide internetikasutus	A	B	C	D
Kas kasutab interneti	+	+	0	-
Interneti kasutamise algus	+	+	0	-
Interneti kasutamise aktiivsus	+	+	0	-
Interneti kasutamise aeg	+	+	0	-
Interneti kasutamise eesmärgid	üldinfo, suhtl/ml, töö/õpe	üldinfo, eraelu, töö/õpe, ost	ost, töö/õpe, eraelu	suhtl/ml, eraelu
Traditsiooniline meedia	A	B	C	D
Kojutellitud lehtede arv	+	0	0	-
Ajalehe lugemine internetist	+	+	0	-
Ajalehtede lugemise arv	+	+	+	-
Ajalehe aktiivsus, mitmekülgsus	+	+	+	-
Kojutellitud ajakirjade arv	+	0	0	-
Ajakirjade aktiivsus, mitmekülgsus	+	+	+	-
Raadio aktiivsus, mitmekülgsus	+	0	+	-
Televaatamise aktiivsus, mitmekülgsus	+	0	+	-
Hoiakud meedia vastu	A	B	C	D
Kriitilisus Eesti ajakirjanduse suhtes – suur	+	+	0	-
Meediausaldus – suur	+	-	0	-
Eesti poliitika meediarepr. usaldus – palju	+	0 / +	0 / +	-
Meediapäeva pikkus – pikk	0 / +	0 / -	0 / -	-
Informeeritus - hea	+	0 / +	- / +	-
Hoiakud üldisemalt	A	B	C	D
Optimism – märkimisväärne, tugev	+	+	-	-
Pessimism – puudub	+	0	0	-
Konservatiivsus - puudu, nõrk	+	0	+ / 0	0
Poliitika huvi ja aktiivsus - tugev ja väga tugev	+	-	-	-
Poliitiline apaatia, ükskõiksus puudu, vähene	-	0	0	+
Sotsiaalne orientatsioon - tugev ja väga tugev	+ / 0	0	+ / 0	- / 0
Liberaalne orientatsioon - puudu, nõrk	+ / 0	- / +	0 / -	0
Üldine usalduslikkus - suur ja väga suur	+	-	+ / 0	-
Usaldus riiklike institutsioonide vastu - suur, väga suur	+	0 / -	0	-
Keskkonnateadlikkus – suur ja väga suur	+	0	0	-

Mitmekülgselt kapitaliseeritud ehk tüüp A

Kui kogu valimis on kõrgelt kapitaliseeritud 18%, siis 18-23 aastaste noorte seas on neid 16% ning keskealiste ehk 33-47 aastaste seas 20%, mis tegelikult näitab antud tüübi ühtlast jaotumist kõigisse vanuserühmadesse.

Mitmekülgselt kapitaliseeritud keskealised vastavad sotsiaal-demograafilises plaanis igati koguvalimile, ent noorte seas on väikesed erinevused – nimelt elab kõrgelt kapitaliseeritud noor pigem pealinnas ja ka tema sissetulek on mõnevõrra suurem – üle 6000 krooni pereliikme kohta kuus.

Kuigi internetikasutuse poolelt on noorte kasutus tunduvalt suurema mahu ja aktiivsusega, peab siiski nentima, et kõrgelt kapitaliseeritud noorte ja keskealiste internetikasutus erineb ülaltoodust vaid mõneti – internetikasutuse eesmärke vaadeldes näeme, et üldiselt funktsionaalsele kasutusele lisandub noorte seas ka suhtluse ja meelelahutuse faktor.

Ka meediakasutuse puhul jääb kõrgelt kapitaliseeritud koondportree samaks, ainsaks erinevuseks on vaid televaatamise veidi suurem aktiivsus ja mitmekülgsus ja seda mõlemas earühmas. Samas kaldub A tüübis olevate keskealiste meediapäev olema pigem pikk, mitte üldisega sarnane, nagu üldvalimis ja noorte puhul.

Mitmekülgselt kapitaliseeritud noored ja keskealised erinevad üldvalimis kirjeldatud tüübist mõneti ka üldisemate hoiakute poolest. Nii näiteks on nende seas konservatiivsus tunduvalt nõrgem. Samas erinevad noored nii üldvalimist kui ka keskealistest selle poolest, et nende seas on sotsiaalne orientatsioon keskmisest tunduvalt tugevam ja liberaalne orientatsioon vastupidiselt – tunduvalt nõrgem.

Üldplaanis võib aga siiski tõdeda, et kõrgelt kapitaliseeritud noorte ja keskealiste grupp ei erine oluliselt üldvalimis kirjeldatust.

Jõukas, madalama sotsiaalse kapitaliga ehk tüüp B

Jõukat ning madalama sotsiaalse kapitaliga inimesi on üldvalimis pea veerandi jagu. Noorte vanuserühmas on neid 29% ja keskealiste seas 24%, mis mõneti näitab selle klastritüübi suuremat osakaalu nooremates vanuserühmades.

Võrreldes üldvalimiga on jõukad ent madalama sotsiaalse kapitaliga noored ja keskealised sotsiaal-demograafilises plaanis üsna erineva näoga. Kui üldvalimis on madala sotsiaalse kapitaliga jõukas inimene pigem mees, siis noorte puhul on siin nii mehi kui naisi, elukohaks on neil pigem maa ning sissetulek pereliikme kohta on üldvalimiga võrreldes pisut väiksem – kuni 6000 krooni.

Keskealiste seas on samuti paar erisust võrreldes koguvälimise kirjeldatuga. Nimelt elab keskealine jõukas ja madala sotsiaalse kapitaliga mees pigem pealinnas ning staatuse poolest kuulub ta kõrgkihti.

Internetikasutuse poolest eristuvad noored ning keskealised B tüüpi kuuluvad inimesed vaid aktiivsema kasutamise poolest ning samuti on interneti kasutamise faktorites nende puhul puudu suhtlus ja meelelahutus, kasutus on pigem asjalik ja eelkõige töötegemisele või õppimisele ja üldinfole suunatud.

Traditsioonilise meedia puhul eristab antud kaht vanuserühma üldvalimis välja toodud jõukast madala sotsiaalse kapitaliga tegelasest vaid keskmisest suurem ajalehelugemise aktiivsus ning seegi, et ajakirjade tellimise poolelt ollakse keskmisega pigem sarnane, mitte aktiivsem, nagu üldvalimis.

Küll on aga märkimisväärsed erinevused hoiakutes meedia vastu. Kui üldvalimis vastas jõukas ja madala sotsiaalse kapitaliga inimrühm suure osas keskmisele tasemele, siis noorte ja keskealiste seas on kriitilisus Eesti ajakirjanduse vastu tunduvalt tugevam, samas on nende meediausaldus madalam. Keskealised kalduvad samas Eesti poliitika meediarepresentatsiooni rohkem usaldama ning nende meediapäev on pigem lühike. Ka eristab neid noortest tunduvalt parem informeeritus.

Üldisemates elulistes hoiakutes sarnanevad noored ja keskealised madala sotsiaalse kapitaliga jõukad inimesed üldvalimis kirjeldatule. Üldiselt võib arvata, et jõukad inimesed on ka keskmisest ettevõtlikumad ning pooldavad seetõttu liberaalsemat maailmavaadet – üldvalimis ja keskealiste puhul peab see tõesti paika, ent noorte jõukate seas on liberaalne orientatsioon väga nõrk või puudub sootuks. Samas on noorte seas usalduslikkus riiklike institutsioonide vastu üldisega sarnane, kuigi vanem jõukas ja madala sotsiaalse kapitaliga inimene pigem riiki ei usalda.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et üldvalimis kirjeldatud jõukas ja madala sotsiaalse kapitaliga inimrühm on noorte ja keskealiste seas veidi teistsugusema näoga. Erisused ilmnevad nii sotsiaal-demograafilises taustas kui ka meediakasutuses ning hoiakutes meedia vastu.

Kõrge kultuurilise, muude keskmiste kapitalidega ehk C tüüp

Kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega C tüüpi on üldvalimis 28%, siinjuures ei ole noorte ega keskealiste rühmas mingeid olulisi erinevusi. Küll aga erineb noorte vanuserühmas mõneti tema sotsiaal-demograafiline portree.

Noorem kõrge kultuurilise kapitaliga tüüp on rahvuse poolest nii eestlane kui venelane ning soolises plaanis pigem naine. Nende elukohaks on pigem muu linn ja sissetulek küündib 1501-6000 kroonini pere liikme kohta kuus. Staatusel poolest paigutab ta end üllatuslikult kõrgkihti. Ilmselt tingib siingi suurem sissetulek ka parema enesehinnangu. Samas keskealine kõrge kultuurilise kapitali ja muude keskmiste kapitalidega tüüp sarnaneb igati üldvalimis kirjeldatule.

Tema internetikasutus mõlemas earühmas järgib eelpool toodud pilti, milles domineerivaks olid üldise keskmisega sarnased tulemused. Traditsioonilise meedia küljelt vaadates loeb aga nii noor kui keskealine kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega pigem naisterahvas tunduvalt rohkem ajalehti, ka on ta üldvalimis kirjeldatuga võrreldes aktiivsem ja mitmekülgsem raadiokuulaja.

Traditsioonilist meediat tarbides on noor ja keskealine kõrge kultuurilise kapitaliga tüüp pigem vähem kriitiline, kui üldvalimis. Kui nooremad sarnanevad üldvalimis kirjeldatutele ka meediarepresentatsiooni usaldamise ja meediapäeva pikkuse poolest, siis vanemad kõrge kultuurilise kapitaliga C tüübi esindajad pigem kalduvad meediarepresentatsiooni enam usaldama ning samuti on pikem nende meediapäev. Informeerituse vallas on aga nooremad tunduvalt halvemini informeeritud kui keskealised sellesse tüüpi kuuluvad inimesed.

Hoiakuid elule vaadates selgub mõneti üllatavalt, et noor kõrge kultuurilise kapitaliga pigem naissoost tegelane kaldub olema konservatiivsem kui vanem, samas on viimati nimetatute puhul sotsiaalset orientatsioon keskmisest nõrgemal tasemel. Siiski on noorte seas üldine usalduslikkus suurem kui keskealistel ja lõppeks iseloomustab mõlemas vanuserühmas olevaid kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega tegelasi madal poliitikahuvi ja aktiivsus, mis eristub seepoolest üldvalimis kirjeldatust.

Kokkuvõttes võib nentida, et kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega tüüp on üldvalimis kirjeldatust kahes analüüsitud vanuserühmas üsnagi erinev. Noorte märgatavat osakaalu selles tüübis seletab ilmselt kultuurilise kapitali domineerimine ülejäänud kapitalide ees. Peamisteks

iseloomustavateks joonteks on noorte kõrge kultuurilise kapitaliga tegelaste puhul kõrgem sissetulek ja staatus. Mõlemad on aga pisut aktiivsemad meediatarbijad, olles samas pakutava suhtes vähem kriitilised kui üldvalimis.

Üldiselt vähese kapitaliga ehk D tüüp

Kõige madalamalt kapitaliseeritud D tüüpi on üldvalimis veidi vähem kui kolmandik, see arv peab paika ka noorte ja keskealiste puhul. Tegu on pigem vene rahvusest inimesega, kes vanuserühmades erineb vaid veidi.

Noor vähese kapitalide koguhulgaga vene rahvusest inimene kaldub olema pigem meessoost ning tema sissetulek on juba tunduvalt parem, kui üldvalimis toodud kuni 1500 krooni. Nimelt oli noore vene mehe sissetulek pereliikme kohta 2005. aastal 2501-4000 krooni. Keskealine madala kapitaliseeritusega inimene on aga nii mees- kui naissoost ning teda eristab üldvalimiga võrreldes vaid suurem keskhariduse osakaal ning samuti palganumber, mis küündis 2500 kroonini pereliikme kohta kuus. Kuna üldiselt vähese kapitalide hulgaga tüüp kaldub veidi vanimate poole, on ka mõistetav kuni 1500 krooni suurune kuusissetulek pereliikme kohta.

Vast kõige huvitavam on tõik, et madala kapitaliseeritusega D tüüpi meediakasutus ning hoiakud vastavad pea täielikult üldvalimis kirjeldatule. Ainsad erinevused valitsevad interneti kasutamise eesmärkide juures, kus keskealine vähekapitaliseeritu kasutab seda suhtlemise ja meelelahutuse kõrval ka eraelu puudutava info hankimiseks. Samuti on noorte madala kapitaliseeritusega inimeste seas sotsiaalne orientatsioon väga nõrk ning selle poolest erineb ta nii üldvalimist, keskealistest kui ka ülejäänud klastritüüpidest.

Seega üldises plaanis iseloomustavad madala kapitaliseeritusega pigem vene rahvusest inimesi ka noorte ja keskealiste vanuserühmades üldine passiivsus, vähene meediatarbimine ning pigem negatiivsed hoiakud nii meedia kui elu vastu üldisemalt.

DISKUSSIOON

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, milline on Eesti noorte ja keskealiste kapitalide struktuur ja meediakasutus ning kuidas see on muutunud kolme aasta kestel.

Töö teoreetilises pooles anti ülevaade Pierre Bourdieu kapitalide süsteemist ning tutvustati erinevate teoreetikute lähenemisi internetile kui kapitalide kogumise allikale. Empiirika osas, mis põhines uurimuse „Mina. Maailm. Meedia.” 2002 ning 2005 aasta küsitlustulemuste võrdlemisel, analüüsiti longituuduurimusena Eesti noorte ehk 18-24 ja keskealiste ehk 33-47 aastaste kapitale ja nende arengut kolme aasta kestel.

Kapitaliseerituse järgi joonistusid töös välja neli kindlat klastritüüpi, kelle elulaad, internetikasutus ja meediakasutus ning samuti hoiakud erinesid omavahel üsna märkimisväärselt. Ent esmalt longituudi sotsiaal-demograafilisest poolest.

Sotsiaal-demograafilise pildi alusel vaadeldes võib täheldada, et noorte ja keskealiste earühmas toimusid kolme aasta jooksul vaid mõningad muudatused. Üks selgemaid näitajaid mõlemas vanuserühmas oli suurenenud sissetulek pereliikme kohta ühes kuus ning siinjuures teenisid noored isegi enam kui keskealised. Palgakasvu võib kanda ilmselt majanduskasvu arvele, mis pärast Euroopa Liiduga ühinemist ja tänu välisinvesteeringutele suurema hoo sisse sai, samuti hakkas sel ajal hoogsalt vähenema tööpuudus ja tekkisid esimesed märgid tööjõupuudusest, mis omakorda lubas vajalikele töökätele üha suuremat palka maksta.

Hariduse poolelt vaadates võime täheldada, et mitmed 2002. aastal 15-21. aasta vanuses olnud noored läksid vahepealsel ajal ülikooli õppima ning osa neist oli selle ka 2005. aastaks lõpetanud. Emakeele osas, nagu ka asulatüübi puhul oli sotsiaal-demograafiline pilt sama, mis aastal 2002. Seega kulges areng noorte ja keskealiste sotsiaal-demograafilises plaanis stabiilset rada pidi, nagu ühiskonnas tervikuna.

Hüpoteesina välja pakutu, et 2002. aastal täheldatud noorte ülimalt kõrge enesehinnang on kolme aastaga langenud, peab mõnevõrra paika. End kõrgematesse ühiskonnakihtidesse paigutanud noori oli 2005. aastal juba 7% vähem. Ent siiski pidasid ka 2005. aastal pea pooled noored end kõrgematesse

kihtidesse kuuluvaks, samas kui keskealiste kihtikuuluvus aja jooksul ei muutunud. Siinkohal võib taas tõdeda, et noorte kõrgem enesehinnang on tihtilugu seotud eelkõige materiaalsete ressursside olemasoluga, kogu ühiskonnale peale vaadates on just noorte seas majanduslik seis kõige parem. Üks seda soodustavaid tegureid on kindlasti ka vanemate pühendumine järelkasvava põlvkonna materiaalse heaolu tõstmisele. Sarnaselt 2002. aasta MeeMa uurimust kokkuvõtvas raamatus „Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia uurimustest“ (2004) tõdetule võime siin näha, kuidas suuremad tarbimisvõimalused eriti noorte puhul mängivad tarbimisühiskonnas rolli enesehinnangu kujunemisel. Algab ju konkurents tänapäeva Eestis peale juba lasteaiast, kus lapsed omavahel näiteks mobiiltelefoni margi ja vanuse järgi reastuvad – mida uuem ja tugevam bränd, seda „tegiham“ laps teiste seas on.

Noorte ning keskealiste elulaadis on toimunud samuti kerged muudatused. Kui „seltsielule, uuele meediale ning spordile“ orienteeritud elustiil on noorte seas valdav olnud, siis kolme aastaga andsid nad siin veidi järele, sama lugu on ka „töö ja enesetäienduse“ ja „lugemise ning ristsõnadega.“ Keskealiste puhul oli samuti „töö ja enesetäienduse“ vallas toimunud tugev taandumine, kergem muutus oli aga „lugemise ja ristsõnade elulaadis.“ Siiski oli 2005 aastal noorte domineerivaks elulaadiks „seltsielu, uus meedia ja sport,“ seda pea 70% vastanute seas. Keskealistel jagunes elulaad üsna võrdselt, madalaimad olid vaid „lugemine ja ristsõnad“ ning „hasartmängud.“ Mis täpsemalt elulaadi muutuste taga seisab, on raske öelda.

Antud bakalaureusetöö üheks põnevaimaks ja olulisemaks küsimuseks oli kapitalide profiil ja selle võimalik muutumine. Kui 2002. aastal oli keskealiste profiil tänu saavutatud küpsusele paigas, siis noorte profiilis võis näha üllatavaid momente, eelkõige majanduskapitali domineerimist ning sotsiaalse kapitali nõrkust.

2005. aasta kapitalide koondportree näitas, et noored ja keskealised jagasid kultuurilises kapitali osas päris võrdseid positsioone, majandusliku kapitali vallas olid aga noored tugevamad ja sotsiaalse kapitali vallas jällegi nõrgemad kui keskealised.

Ainsana samamoodi kodeeritud kultuurilise kapitali puhul võib julgelt öelda, et 2002-2005 oli mõlemas vanuserühmas kultuuriline kapital jäänud sama struktuuriga püsima. Väga üldistava võrdluse järgi võib aga öelda, et majanduslik kapital oli noortel veidi kahanenud ning keskealistel jäi seis samaks. Sotsiaalse kapitali puhul noorte seis veidi paranes, samas kui keskealistel toimus sotsiaalse kapitali osas mõningane nõrgenemine. Majanduskapitali kahanemine ja sotsiaalse kerge tõus viitab noorte puhul ilmselt kodust lahkumisele ja täiskasvanustumisele – vara on küll vähemaks jäänud, ent sõpruskond on veidi laienenud,

ent siiski tuleb möönda, et noorte sotsiaalne kapital on endiselt murettekitavalt nõrk. Kokkuvõttes võime näha siiski kapitalide struktuuri puhul stabiliseerumist, kolme aastaga olulisi murranguid ei toimunud ning seegi on märk ühiskonna teatavast küpsemisest, paika loksumisest.

Antud bakalaureusetöö kõige huvitavamaks tulemuseks võib aga pidada kapitalide põhjal eristatud klastritüüpe. Kokku moodustus neli tüüpi: A kui mitmekülgsest kapitaliseeritud, B kui jõukas, ent madalama sotsiaalse kapitaliga, C kui kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega ning D kui üldiselt vähese kapitalidega. Kõigi nelja tüübi puhul joonistus olulisemate sotsiaal-demograafiliste näitajate baasil ilmekalt välja oma nägu, mis jäi ka püsima meediakasutuse ning hoiakute juures. Tuleb siiski möönda, et koguvalimis olid tüüpide näod veidi teistsugused, kui kahe analüüsi all oleva vanuserühma sees.

Selgus, et erinev kapitaliseerituse aste ehk teatavasse kapitalitüüpi kuulumine määrab üsna suurel määral ära ka selle, kuidas antud rühmas olevad inimesed meediat või interneti kasutavad ning millised on nende hoiakud ja vaated ühiskonnale. Seejuures on mõneti üllatav, et just kapitaliseeritus mängib inimeste meediakasutuse puhul tunduvalt olulisemat rolli kui näiteks vanus.

Koguvalimile rakendatud klastritüüpide analüüs näitas ilmekalt, et mitmekülgsest kapitaliseeritud inimesed ehk tüüp A, keda on elanikkonnas pea viiendik, on ka kõige aktiivsemad meediakasutajad ning nende hoiakud elule on kõige positiivsemat laadi. Antud rühm, mis koosneb pigem eesti rahvusest meestest kui naistest, moodustab Eestis eliitauditooriumi, kes loevad aktiivselt ja palju lehti ning ajakirju, samuti kasutavad nad interneti üsna aktiivselt ning kasutus on eelkõige funktsionaalse iseloomuga. Ka nende poliitika huvi ja usalduslikkus meedia ning riigi vastu, samuti keskkonnateadlikkus on keskmisega võrreldes koguni poole suurem.

Jõukas, madalama sotsiaalse kapitaliga B tüüp kaldub olema pigem eestlasest mees, kelle keskmisest kõrgem sissetulek ning kõrgharidus paigutavad ta kesk-kõrgkihti. Internetikasutuse poolelt on ta mitmekülgsest kapitaliseeritute sarnane, ent meediakasutuse puhul jääb juba mitmes plaanis alla. Ainsana liberaalset maailmavaadet esindava jõuka ning madala sotsiaalse kapitaliga tüübi hoiakud on aga pigem keskmisega sarnanevad või hoopiski negatiivset laadi, näiteks üldine usalduslikkus kui ka riiklike institutsioonide usaldamine on tema puhul päris nõrk.

Kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega C tüüp on elanikkonnas esindatud pea kolmandiku ulatuses. Tüübi sotsiaal-demograafilises profiilis ilmneb, et siia kuuluvad pigem nii eesti kui vene rahvusest naised, kes paigutavad end keskkihti. Kõrge kultuurilise kapitaliga inimene kipub korjama

endale kõige enam kogu valimi keskmisi tulemusi, ent näiteks meediatarbimise poolelt on ta mõnevõrra aktiivsem, samuti on ta hea informeerituse ja kriitilise meelega. Selgelt kultuurilisele elulaadile orienteeritud tüübi keskmisest madalam optimism toob kaasa ka tugevama sotsiaalse orientatsiooni, kui teatava defitsiitse väärtuse. Ka võib näha teatavat defitsiiti tema ligipääsus trükiajakirjandusele ning kommunikatsioonivahenditele, kuna keskmine majanduslik kapital ei võimalda endale lubada sarnast tehnoloogilist varustatust nagu nägime mitmekülgset kapitaliseeritute ja jõuka, madala sotsiaalse kapitaliga tüüpide puhul.

Üldiselt väheste kapitalide kogusummaga D tüüp on sagedamini vene rahvusest nii mees kui naine. Seda, kõikjal elavat ning keskkihti ja allapoole kuuluvat inimgruppi on arvulises plaanis Eestis kõige enam – pea kolmandik. Keskmisest madalam sissetulek ning ilmselt ka sotsiaalse ja kultuurilise kapitali nõrkused jätavad ta igas plaanis kaotaja rolli. Nii on nende seas kõige väiksemad internetikasutajad, kes otsivad globaalsest infovõrgust peamiselt suhtlust ja meelelahutust. Ka traditsioonilise meedia puhul on nende aktiivsus ja mitmekülgsus ääretult madal ning meediat nad usaldama pigem ei kipu. Eelpool toodule loogilise jätkuna näeme, et madala kapitalide pagasiga inimgrupi seas on väike optimism, nõrk poliitikahuvi ja madal usalduslikkus. Ainsa tüübina on nende puhul raske välja tuua mõnd kindlat elulaadi. Kuigi vähekapitaliseeritute puhul võib antud küsitluse tulemuste põhjal näha, mida ta ei tee ja mis talle ei meeldi, on raske välja tuua seda, mida ta teeb ja mis talle tegelikult korda läheb. Muidugi võib näiteks meediakasutuse juures tuua sarnaselt C tüübile esile asjaolu, et nõrk majanduskapital pärsib ligipääsu meediale ning kommunikatsioonivahenditele, ent ilmselt mängib päris olulist rolli siin ka sotsiaalse ja kultuurilise kapitali madalseis ehk lihtsamalt öeldes huvipuudus ühiskonnas toimuva vastu. Alarmeriv on aga asja juures eelpool mainitud tõik, et neid inimesi on meie vabariigis tervelt kolmandiku jagu.

Nagu eespool mainitud, on huvitav asjaolu, et kapitaliseeritus on märksa olulisem tegur sotsiaal-demograafilise pildi ja meediakasutuse juures kui teatud vanuserühma kuulumine. Koguväljendatud kirjeldatud klastritüüpide koondportree jäi püsima ka noorte ja keskealiste puhul, kuigi mõningaid väiksemaid erinevusi siiski ilmnis.

Ühe tõigana tuleb mainida internetikasutust, mis on noorte puhul põhimõtteliselt maksimaalse lae saavutanud 90% juures, seejuures kasutajate arvu kasv kolme aastaga oli vaid 8%. See tähendab, et noorte puhul võime tõepoolest rääkida internetipõlvkonnast. Keskealiste seas tuli aga kolme aastaga juurde tervelt 30% internetikasutajaid, 2005. aastaks oli neid kokku juba 77%, ent siin võib lähiaastatel ilmselt oodata veel mõningast kasvu. Ilmselt võime siinkohal näha teatavat innovatsioonilist kõverat, kus uue meediaga läks esimese hooga kaasa noorem põlvkond, mõne aasta möödudes aga võttis

pakutava omaks ka keskealiste grupp. Kindlasti mängis siin suurt rolli ka internetiteenuse pakkujate hoogne kasv turul ning püsiühenduse hinna teatav stabiilne odavnemine. Ja samuti võib arvata, et kuna üha enam teenuseid kolis kolme aasta kestel üle internetti, ei jäänud keskealistel lihtsalt muud üle, kui hakata internetis kasvõi tulu deklareerima.

Kitsamalt internetikasutamise eesmärke läbi faktoranalüüsi vaadeldes täheldame, et mitmekülselt kapitaliseeritud ning jõukad, madala sotsiaalse kapitaliga inimesed kasutavad internetti pigem info hankimiseks ning töö- ja õppetegevuseks. Kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega tüübi puhul domineerib ostmine, millele järgnevad töö ja õpe ning eraelu. Väheselt kapitaliseeritute puhul on aga internet suhtluse ja meelelahutuse allikaks ning eraeluga seotud informatsiooni otsimiseks.

Siiski ilmselt internetiga seotud hoiakuid uurides, et lootus e-demokraatia tuleku suhtes ilmselt viibib veel mõnda aega – koguvalimi kõik klastritüübid olid selgelt seda meelt, et internetist pole abi ei poliitika ja valitsuse mõjutamisel ega ka rahvaalgatuse ning allkirjade kogumisel. Samuti olid ülal hirmud, nagu aitaks internet kaasa inimeste võõrandumisele ja võimalust, et internet võiks edukalt asendada näost-näku suhtlemist, uskusid vaid vähesed. Siiski olid siinkohal noorte vanuserühmas hoiakud veidi positiivsemat laadi, mis annab lootust, et infoühiskonna arenedes saab internetist üha enam ideede ja tegude vaba turuplats ehk foorum, kus muuhulgas taastoodetakse kapitale.

A ja B tüübi parem positsioon, C sarnasus üldise pildiga ning D mahajäämus torkab teravalt silma ka siis, kui lähemalt uurida traditsioonilist meediakasutust. Veidi üldistades ei ole pilt traditsioonilise meedia puhul eriti kiita. Ajalehtede ja ajakirjade kojutellimine ning nende lugemise aktiivsus ja mitmekülsus küllaltki madal ning noortel keskealistest mõnevõrra madalam veel. Mõningal määral annab lohutust siin ehk see, et internetis käib pidevalt lehti lugemas üle kolmandiku noortest ja ligi pooled täiskasvanuist. Raadiokuulamise aktiivsust ning mitmekülsust uurides selgub, et noortel on see taaskord vanematest madalam, televaatamise puhul sama vaadeldes on pilt siiski veidi parem. Seega võib väita, et traditsiooniline meedia ei olnud 2005. aastal noorte jaoks kuigi atraktiivne.

Samas on huvitav täheldada, et hoiakutes meedia vastu on noored tunduvalt positiivsemalt meelestatud kui keskealised. Sarnaselt 2002. aasta uurimusega selgus ka nüüd, et kriitilisus meie ajakirjanduse vastu on noortel väiksem ja usaldus meedia vastu suurem kui keskealistel. Siiski poliitika meediarepresentatsiooni usaldamine siia alla ei kuulu – see on vanematel suurem. Mõnevõrra hoiatav on ehk seegi, et 40% noorte puhul on informeerituse tase halb, mis aga erineb mõnevõrra klastritüüpides.

Üldisi elulisi ning maailmavaatelisi hoiakuid analüüsid agas selgus, et mõlemas eärühmas on inimesed valdavalt optimistlikud, konservatiivsus ning sooline konservatiivsus ehk patriarhaalsus on mõlemad suhteliselt väikese osakaaluga. Samas on murettekitav asjaolu, et noorte poliitiline aktiivsus on üldiselt madal enam kui pooltel vastanutest, sellega jäädakse keskealistest tunduvalt maha. Seevastu poliitiline apaatia ja ükskõiksus on mõlemis vanusegrupis suhteliselt nõrk. Ka on märgata mõlemil sotsiaalse orientatsiooni domineerimist liberaalse ees. Suuremad erisused tulevad aga mängu siis, kui heita pilk üldisele usalduslikkusele – sarnaselt 2002. aastale on see noortel suurem kui vanematel.

Keskkonnateadlikkuse vallas on aga noored päris halvas seisus, pooltel on taoline teadlikkus halb, samas kui keskealiste seas on 2/5 see teadlikkus suur.

Vast kõige huvitavam on siiski asjaolu, et kapitaliseeritus mängib hoiakute ning meediakasutuse juures vanuserühmast palju olulisemat rolli, seega on mitmekülgselt kapitaliseeritud A tüüp pea kõikides valdkondades parimal positsioonil ja vastupidiselt – vähese kapitalihulgaga D tüüp on passiivsem ja kõige väiksema teadlikkusega.

Kui eelkõige noorte seas mitmekülgselt kapitaliseeritud vaadates võib rahule jääda, siis väheselt kapitaliseeritud totaalne mahajäämus ning kaotamine kõikidel analüüsitud positsioonidel peaks lööma alarmi. Nagu tüübikirjeldusest näha võis, on tegu peamiselt vene rahvusest inimesega, kes noorte vanuserühmas on ka pigem meessoost. Poliitiline ja maailmavaateline passiivsus, vähene huvi meedia vastu ning interneti kasutamine peamiselt suhtluseks ja meelelahutuseks – kõik see iseloomustab D tüüpi, keda noorte vanuserühmas on tervelt 27%. Käesoleva aastal aprilli lõpus Tallinnas toimunud sündmusi meenutades ja antud pilti vaadates võime tõdeda, kui palju tööd on jäänud tegelikult tegemata...

Kokkuvõttes võib öelda, et kolme aastaga on toimunud suuremad arengud vaid majandusliku kapitali vallas, mis tänu majanduskasvule on hoogsalt kerkinud nii noortel kui keskealistel. Samuti võib väita, et infoühiskonna võitjatena välja pakutud nooremate põlvkond leiab end üha enam internetist ja on traditsioonilise meedia suhtes pigem väiksema aktiivsusega, olles siiski tunduvalt küpsem kui varasemas uuringus. Üleminekuühiskonna võitjad ehk keskealiste põlvkond on samuti infoühiskonnaga rohkem kohanenud, kui 2002. aastal. Sestap võime tegelikult näha ühiskonnas mitte niivõrd paigalseisu, vaid pigem teatavat stabiliseerumist.

Töö peamise leiuna võib välja pakkuda ilmselge seose kapitaliseerituse ning meediakasutuse ja hoiakute vahel, kus kõrgem kapitaliseeritus tähendab ka suuremat aktiivsust ja vastupidi – väiksem kapitalide hulk tingib passiivsema suhestumise ühiskonnaga.

Seda, kas ja kuidas aitab internet kaasa sotsiaalse kapitali tugevnemisele ei õnnestunud käesolevas bakalaureusetöös välja selgitada. Lihtsamalt öeldes oli küsitluse ankeedist puudu vaid üks küsimus: „Kas te olete interneti vahendusel tutvunud uute inimestega, saanud sõpru ja mõttekaaslast?“

Virtuaalmaailmas toimunud suhteid ja suhtlusi aga reaalsuses vaadates võib tuua kümneid näiteid, kus internet on tegelikult inimesi ja mõttekaaslast kokku viinud. On ju abiks olnud siinkohal kasvõi paljukirjutud noorteportaal Rate.ee või mõni muu suhtlusfoorum elik jututuba. Seega võib sarnaselt Lini ja Prujiti öeldule uskuda, et internetist on juba saanud oluline sotsiaalse kapitali allikas.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et vähemasti kapitaliseerituse järgi polegi infoühiskonna ja siirdeühiskonna võitjate palgejooned nii erinevad. Pigem leidub neil ikka rohkem ühist, kui erinevat.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uuriti, milline oli Eesti 18-24 aastaste noorte ehk infoühiskonna „võitjate“ ja 33-47 aastaste keskealiste ehk siirdeühiskonna „võitjate“ kapitalide struktuur ja meediakasutus aastal 2005 ning millised muutused olid toimunud 2002. aastaga võrreldes. Tänu varasemale, samal teemal tehtud seminaritööle moodustus longituuduuring, mis lasi sisuliselt võrrelda nimetatud kahes vanuserühmas toimunud arenguid.

Uurimuse teoreetiline pool toetus peamiselt Pierre Bourdieu kapitalide teooriale, mille kohaselt saab inimeste positsiooni ühiskonnas reastada ja võrrelda majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise kapitali alusel. Lisaks toodi näiteid erinevatelt teoreetikutelt, kelle meelest on võimalik neidsamu kapitale koguda sarnaselt reaalsele elule ka internetis.

Bakalaureusetöö empiirilisteks materjalideks oli Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooniosakonna poolt tellitud ja uurimiskeskuse Faktum poolt 2002. ja 2005. aastal läbi viidud representatiivne elanikkonna küsitlus nimega „Mina. Maailm. Meedia.“ Rakendasin küsitlustulemuste analüüsimisel kvantitatiivset andmeanalüüsi, kasutades selleks statistikatöötlusprogramme SPSS 11.0. ning MS Excel.

Antud kahe vanuserühma sotsiaal-demograafiline seis eelpool mainitud kolme aasta kestel oluliselt ei muutunud, ainsana võis täheldada sissetuleku suurenemist mõlemas eagrupid. Samuti ei muutunud väga oluliselt küsitletute elulaad ega ka enesehinnang.

Vaadeldes kolme kapitali koondportreed mõlemas vanuserühmas selgus (hoolimata meetodiliselt erinevast analüüsist), et 2002-2005 toimunud muutused olid stabiilsed. Kultuurilise kapitali koondprofiil jäi nii noortel kui keskealistel muutumatuna püsima, sotsiaalse kapitali vallas toimus noorte seas väike tõus ja vanematel kerge langus. Majandusliku kapitali poolelt jäi see keskealiste seas samaks ning noorte puhul oli toimunud väike langus.

Antud bakalaureusetöö kõige olulisemaks tõigaks võib pidada kapitalide klastritüüpe, mis said kokku võetud inimeste erineva kapitaliseerituse alusel. Kokku neli tüüpi: A kui mitmekülgsest kapitaliseeritud, B kui jõukas, ent madala sotsiaalse kapitaliga, C kui kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega ning D kui üldiselt vähese kapitalidega – kõigi nelja tüübi puhul joonistus olulisemate sotsiaal-demograafiliste näitajate baasil ilmekalt välja oma nägu, mis püsis meediakasutuse ning hoiakute juures.

Eesti elanikkonnas umbes viiendikuga esindatud mitmekülgsest kapitaliseeritud A tüüpi iseloomustas keskmisest tunduvalt suurem internetikasutus ja aktiivsem ning mitmekülgsem meediakasutus, ka on sellesse inimgruppi kuuluvate hoiakud valdavalt positiivsed.

Jõukat, madala sotsiaalse kapitaliga B tüüpi iseloomustab internetikasutuse poolelt mitmekülgsest kapitaliseeritute sarnane kasutus, ent meediakasutuse puhul on juba mitmeid, eelkõige suuremale passiivsusele viitavaid jooni.

Kõrge kultuurilise kapitali ja muude keskmistega C tüüp on elanikkonnas esindatud pea kolmandiku ulatuses. Kõrge kultuurilise kapitaliga inimene on meediatarbimise poolelt mõnevõrra aktiivsem, hea informeerituse ja kriitilise meelega. Paljudel muudel analüüsitud telgedel aga sarnaneb ta kõige enam üldise keskmisega.

Üldiselt väheste kapitalide kogusummaga D tüüpi on elanikkonnas pea kolmandik. Nende seas on kõige väiksemad internetikasutajad ja traditsioonilise meedia puhul on nende aktiivsus ja mitmekülgsus ääretult madalad. Väheselt kapitaliseeritute seas on ka hoiakud elule ja usalduslikkus äärmiselt madalal tasemel.

Kokkuvõttes ilmes, et kapitaliseeritus on märksa olulisem tegur sotsiaal-demograafilise pildi ja meediakasutuse juures kui teatud vanuserühma kuulumine. Koguväljendatud kirjeldatud klastritüüpide koondportree jäi püsima ka noorte ja keskealiste puhul, kuigi mõningaid väiksemaid erinevusi siiski ilmnas.

Töö peamise tulemusena võib näha, et on olemas selge seos kapitaliseerituse ning meediakasutuse ja hoiakute vahel. Kõrgem kapitaliseeritus tähendab ka suuremat aktiivsust ja vastupidi – väiksem kapitalide hulk tingib passiivsema suhestumise ühiskonnaga.

KASUTATUD KIRJANDUS

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. John G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press, New York

Bourdieu, P. (2003). *Praktilised põhjused. Teoteooriast. Tänapäev*, Tallinn.

Kalev, L. (2002). Sotsiaalne kapital: mõiste, viljakus ja suhe teiste kapitalikäsitlustega. Käsikirjaline magistritöö. Sotsioloogiaosakond, Tartu Ülikool, Tartu

Kalmus, V. & Lauristin, M. & Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2004). Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu

Lin, N. (1999). Building a Network Theory of Social Capital, *Connections*, vol. 22 no. 1, pp. 28-51.

Paulus, S. (2002). Bourdieu kapitalid ja Eesti noorte internetikasutus. Käsikirjaline seminaritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooniosakond, Tartu Ülikool, Tartu

Paulus, S. (2007). Bourdieu kapitalid ja Eesti noorte ning keskealiste internetikasutus. Käsikirjaline seminaritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooniosakond, Tartu Ülikool, Tartu

Putnam, R. (2007) Kodanikuosavõtmatuse tänapäeva Ameerika Ühendriikides. *Sotsiaalne kapital muutuv maailmas : XI avatud ühiskonna forum*. Avatud Eesti Fond, Tallinn

Pruijt, H. (2002). Social Capital and the Equalizing Potential of the Internet.

Kättesaadav internetist: <http://www.eur.nl/fsw/english/staff/homepages/pruijt/publications/internet/>

Viimati vaadatud 04. jaanuaril 2007

Wellman, B., Haase, A., Witte, J., Hampton, K. (2001). Does the Internet Increase, Decrease, or Supplement Social Capital? Social Networks, Participation, and Community Commitment.

Kättesaadav internetist:

<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/netadd/hungarian-article2.PDF>

Viimati vaadatud 7. mail 2007

LISAD

KAPITALIDE INDEKSITE KOOSSEIS

Ühe tärniga märgitud indeksid on tehtud täpselt nii nagu 2002 küsitluses. Kahe tärniga märgitud indeksite puhul on põhimõtteline sarnasus, aga uues ankeedis mõningaid erinevusi, eeskätt alg tunnuste arv erinev. Siinjuures tuleb arvestada, et käesoleva bakalaureusetöö kapitalide koondindeksid, mille koosseis on antud allpool, võivad erineda ülejäänud MeeMa uurimisrühmas kasutatavatest kapitali koondindeksitest. Ka on sotsiaalse ja majandusliku kapitali koondindeksid kodeeritud teisiti, kui antud bakalaureusetööle eelnenud seminaritöös.

Kultuuriline kapital:

Kodune raamatukogu, muusikakogu

T 296 1=1p, 2,3=2p, 4,5=3p, 6,7=4p; T 297 1=3p, 2=2p, 3=1p

T 299 1=1p, 2=2p, 3=3p, 4=4p, 5=5p; max 12

Kultuuripublikus osalemine**

T 251, 252, 255 ja 256: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 12

Eneseväljenduslikud harrastused*

T 278, 279, 286, 288: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 12

Keelteoskus*

T 333-339, 5=4p, 4=3p, 3=2p, 2=1p, max 28

Ajalehtede lugemise aktiivsus ja mitmekülgsus

T 394-407, 5=4p, 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 56

Ajakirjade lugemise aktiivsus ja mitmekülgsus

T 409-424, 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 48

Informeeritus

T 509-512, 5=2, 4=1; max 8

TV arutus- ja doksaadete jälgimine

T 457, 458, 460, 461, 462, 467, 468, 470-473, 484; 5=4p, 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 48

Sotsiaalne kapital:

Üldine poliitika huvi ja aktiivsus**

T 84 ja 85 (5=2p, 4=1p); T 87 ja 88 (nii 5 kui 4 = 1p)

T 137 (4=3p, 3=2p, 2=1p); T 150 (nii 3 kui 4= 2p, 2=1p)

T 161-166 (3=1p), max 17

Üldine usalduslikkus*

(T 92-108): skaalade summeerimine, koodarv võrdub punktide arvuga, max = 85 (17x5)

Usaldus riiklike institutsioonide vastu*

T 93 (valitsus), 94 (RKogu), 95 (president), 96 (politsei), 98 (kohtusüsteem): skaalade summeerimine, koodarv võrdub punktide arvuga, max = 25 (5x5)

Arvamuse liidriks olemine

T 109-115 skaalade summeerimine, koodarv võrdub punktide arvuga, max = 28 (7x4)

Kodanikeühendustes osalemine

T 131-148 skaalade summeerimine, koodarv võrdub punktide arvuga, max = 72 (18x4)

Sõbralikud suhted teistega

T 180-185, 5=2p, 4=1p; max 12

Osalemine mittepoliitilistes aktsioonides ja üritustes

T 151-154, 1=1 p; max 4

Majanduslik kapital:

Rahaline jõukus*

T 652-674 1=2, 2=1; max 46

Kinnisvara omamine*

T 682, 1 ja 2 ja 3 ja 4 ja 5 ja 6 =1p, max 6

Ettevõtlikkus**

T 622 1=2p, 2=1 p; 623, 624, 625 1=1p; 626 3=2p, 2=1p

T 648 4=3p, 3=2p, 2=1p; T 677 1=1p; max 11

ELULAAD KOGU VALIMIS KLASTRITEL

Siinkohal on ära toodud elulaadide kohta käivad tabelid, mis on kokku võetud järgnevate indeksite lühendamise alusel.

Seltsielu, uus meedia, sport*

T 257, 258, 259, 272, 282; 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 15

Töö ja enesetäiendus**

T 245 koodarvud 3 ja 4 ja 5=1p, T 262, 263 ja 265: 4=3p, 3=2p, 2=1p

T 629 koodarvud 2 või 5=1p; T 645 1=1p; max 14

Kultuuripublikus osalemine**

T 251, 252, 255 ja 256: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 12

Kiriku tegevuses osalemine

T 82 ja 254: 4=3p, 3=2p, 2=1p; T 151 1=1p; max 7

Eneseväljenduslikud harrastused*

T 278, 279, 286, 288: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 12

Matkad, sõidukid*

T 261, 281, 284: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 9

Lugemine, ristsõnad*

T 253, 264, 285: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 9

Traditsioonilised aktiivsed harrastused*
T 266, 273, 274: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 9

Hasartmängud
T 277 ja 283: 4=3p, 3=2p, 2=1p; max 6

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgsest kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Seltsielu, uus meedia, sport	ei tegele, väga vähe	3,3%	1,1%	7,2%	21,6%	9,8%
	vähesel määral	7,8%	7,9%	22,5%	22,9%	16,7%
	keskmiselt	32,8%	42,6%	41,7%	36,6%	38,3%
	suurel määral	31,9%	26,8%	19,4%	13,2%	21,6%
	väga palju	24,1%	21,5%	9,1%	5,6%	13,6%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgsest kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Töö ja enesetäiendus	puudub, väga vähene	11,4%	3,8%	21,8%	50,6%	25,3%
	vähene	19,5%	11,4%	24,7%	27,9%	22,2%
	keskmine	49,5%	50,8%	39,3%	18,8%	37,3%
	tugev	15,6%	26,1%	13,7%	2,6%	12,9%
	väga tugev	3,9%	8,0%	,5%		2,4%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgsest kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Kultuuripublikus osalemine	puudub	3,0%	1,5%	6,7%	24,0%	10,4%
	vähene	15,3%	5,7%	20,1%	36,1%	21,5%
	keskmine	34,5%	24,5%	30,5%	34,6%	31,6%
	suur	32,1%	37,0%	28,3%	3,9%	23,1%
	väga suur	15,0%	31,3%	14,4%	1,3%	13,5%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgset kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Eneseväljenduslikud harrastused	ei tegele	13,3%	13,3%	24,2%	40,0%	24,7%
	vähesel määral	11,7%	9,1%	11,8%	16,0%	12,6%
	märkimisväärselt	36,1%	29,2%	33,6%	34,8%	33,8%
	suurel määral	24,1%	25,0%	18,7%	5,8%	17,0%
	väga palju	14,8%	23,5%	11,8%	3,2%	11,9%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgset kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Matkad, sõidukid	ei tegele	2,1%	1,1%	6,5%	16,2%	7,6%
	vähesel määral	16,8%	16,2%	34,3%	36,3%	27,7%
	keskmiselt	41,4%	48,3%	40,0%	30,9%	39,0%
	suurel määral	27,9%	22,6%	14,9%	14,3%	19,0%
	väga palju	11,7%	11,7%	4,3%	2,4%	6,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgset kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Lugemine, ristsõnad	ei tegele, väga vähe	6,9%	6,1%	6,0%	16,0%	9,4%
	vähesel määral	23,9%	14,4%	18,6%	26,8%	21,6%
	keskmiselt	34,1%	33,3%	27,2%	32,0%	31,4%
	suurel määral	25,4%	26,1%	27,2%	16,9%	23,4%
	väga palju	9,7%	20,1%	21,0%	8,2%	14,3%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab						
% within Cluster Number of Case						
		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgset kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Traditsioonilised aktiivsed harrastused	ei tegele, väga vähe	10,5%	7,2%	14,1%	29,7%	16,9%
	vähesel määral	32,1%	15,2%	26,9%	31,2%	27,3%
	keskmiselt	35,7%	33,3%	36,5%	24,9%	32,1%
	suurel määral	16,2%	37,1%	19,2%	12,1%	19,5%
	väga palju	5,4%	7,2%	3,4%	2,0%	4,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

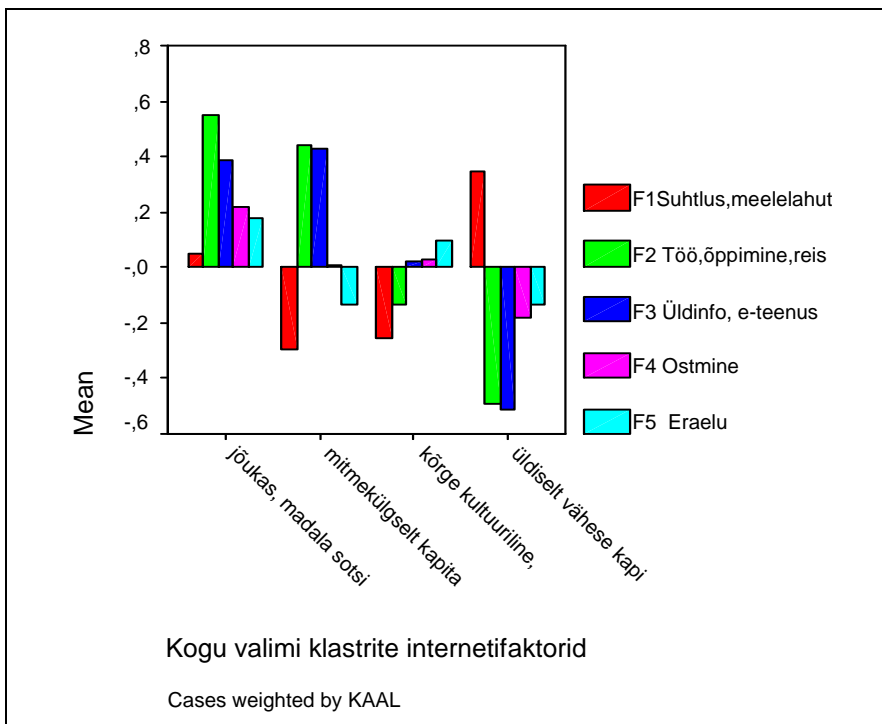
Crosstab

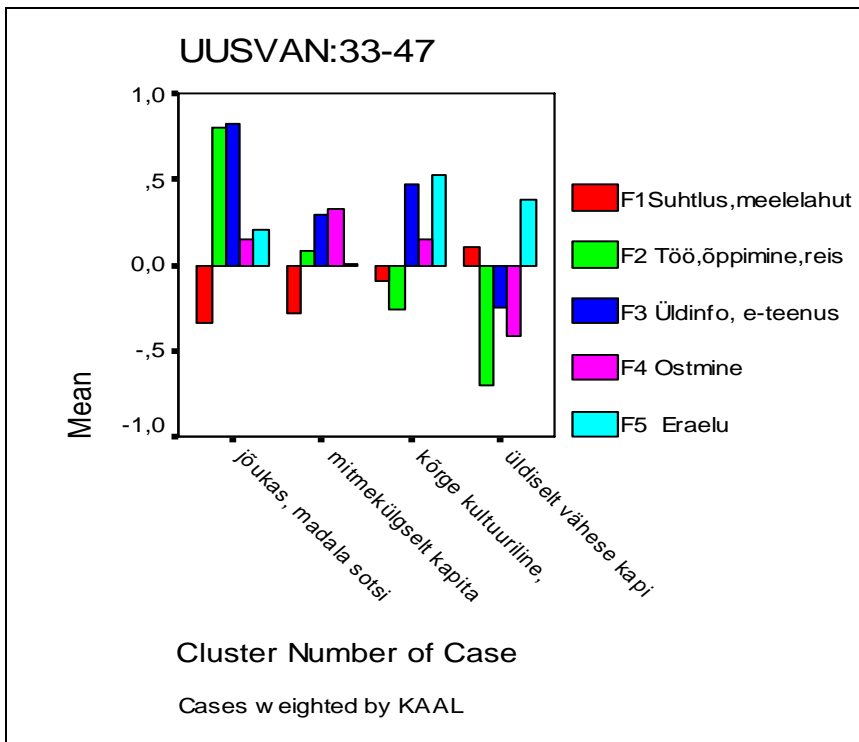
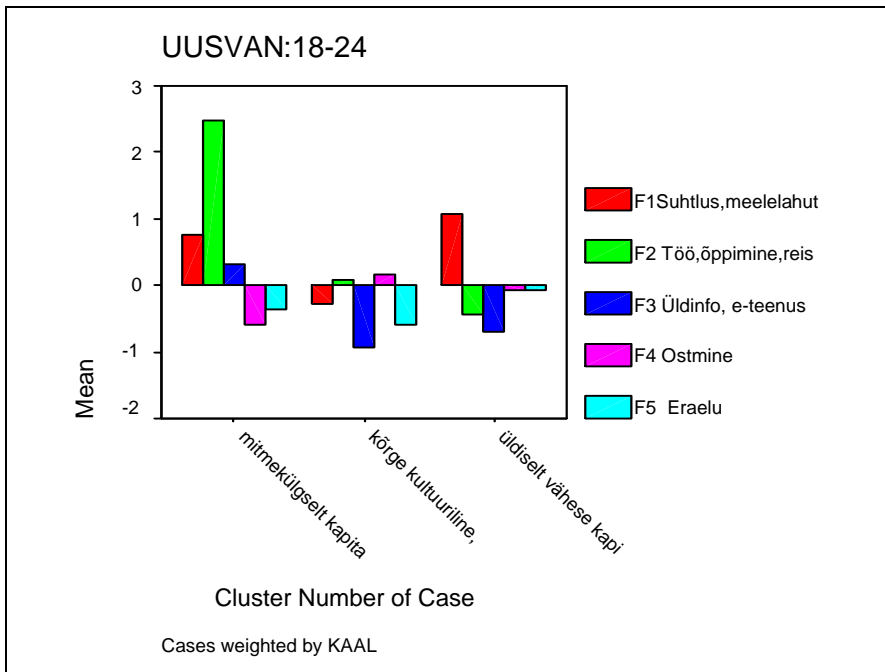
% within Cluster Number of Case

		Cluster Number of Case				Total
		jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga	mitmekülgset kapitaliseeritud	kõrge kultuuriline, muud keskmised	üldiselt vähese kapitaliga	
Hasartmängud	ei tegele	35,3%	33,3%	45,0%	55,7%	44,1%
	vähesel määral	52,3%	47,3%	42,3%	36,4%	43,6%
	keskmiselt	10,3%	16,3%	10,6%	6,3%	10,2%
	suurel määral	2,1%	3,0%	2,2%	1,5%	2,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

INTERNETIKASUTUSE FAKTORID

Alljärgnevalt sai läbi faktoranalüüsi kokku võetud interneti kasutamise eesmärgid klastritüüpide kaupa. Esmalt on tabel kogu valimile, seejärel noorte ja keskealiste klastritüüpide internetikasutus eesmärkide kaupa.

INTERNETI HOIAKUD KLASTRITEL KOGU VALIMIS

MeeMa küsitluses esitati inimestele rida internetiga seotud väiteid, mis võimaldasid välja selgitada inimeste hoiakuid. Valisin esitatud väidete vastustest välja need, mis seostuvad peamiselt sotsiaalse kapitaliga ning analüüsisin neid kahesel skaalal – „on nõus“ ja „ei ole nõus“ klastritüüpide kaupa.

„Tänu Internetile saab tavaline kodanik rohkem mõjutada valitsust ja poliitikut“ – üle poolte kodanikest ei usu, nagu oleks interneti kaudu võimalik mõjutada valitsust ja poliitikat, ainus veidi positiivsemalt meelestatu on kõrgelt kapitaliseeritud A tüüp.

„Kodanikualgatused ja allkirjade kogumine Internetis pole tõsiseltvõetavad“ – suurem osa ehk 2/5 nõustub, et kodanikualgatus ja allkirjade kogumine internetis pole tõsiseltvõetavad. Tüüpide lõikes erisusi pole.

„Interneti tõttu võõranduvad inimesed üksteisest“ – pea pooled elanikkonnast on selle väitega nõus. Tüüpides erisusi pole.

„Interneti kasutamine suhtlusvahendina võib edukalt asendada näost näkku suhtlemist“ – üldiselt ei usu pea 2/3 vastanuist, et interneti kasutamine suhtlusvahendina võiks edukalt asendada näost näkku suhtlemist. Suurimad eristujad on kõrgelt kapitaliseeritud A tüüp, kelle seas ei usu seda tervelt 75% vastanuist. Samuti eristub vähe kapitaliseeritud D tüüp, kelle seas ei usu seda vaid pooled – samas on D peamine internetikasutus just suhtluse ja meelelahutuse põhine.

„Internet soodustab töö- ja õpiaja tarbetut raiskamist“ – väitega ei nõustu pea pooled vastanuist. Teistest veidi positiivsemalt on siinkohal meelestatud kõrgelt kapitaliseeritud A ja jõukas, madala sotsiaalse kapitaliga B tüüp, kelle seas ei usu seda üle poolte. Samas väheste kapitalidega D puhul on nõustujad ja mitte nõus olijad täpselt pooleks jagunenud.

„Maailm on muutumas arvutitest ohtlikult sõltuvaks“ – pea 2/3 vastanuist valimis usub, et maailm on muutumas arvutitest ohtlikult sõltuvaks. Tüüpide lõikes erisusi pole.

„Inimesed, kellel puudub juurdepääs Internetile, on kõigis eluvaldkondades ebasoodsamas olukorras“ – väitega nõustuvad üldiselt pea pooled vastanuist. Tüüpide lõikes on sellega nõus koguni 3/5 kõrgelt kapitaliseeritud ja vaid 2/5 väheselt kapitaliseeritud, mis näitab, et A peab interneti olemasolu hädavajalikuks ja D ei pea.

„Arvuti on kujunenud minu püsivaks ja asendamatuks kaaslaseks“ – väitega nõustub veidi enam kui 2/5 vastanuist. Tüüpide lõikes on aga erisused väga suured – kui mitmekülgselt kapitaliseeritud A ja jõuka, madala sotsiaalse kapitaliga B tüübi seas on arvuti pea 3/5 seas asendamatu kaaslane, siis kõrge kultuurilise ja muude keskmiste kapitalidega C tüübi seas on samal seisukohal juba keskmisest veidi vähem inimesi. Väheselt kapitaliseeritud D tüübis on väitega nõus vaid veerand vastanuist.